

Битолски писатели од Македонија Битолски

писатели од Македонија Битолски писатели од

д Македонија Битолски писатели од Македонија

писатели од Македонија Битолски писатели од

Битолски писатели од Македонија Битолски пи

писатели од Македонија Битолски писатели од

д Македонија Битолски писатели од Македонија

писатели од Македонија Битолски писатели од

Битолски писатели од Македонија Битолски пи

писатели од Македонија Битолски писатели од

д Македонија Битолски писатели од Македонија

Македонија Битолски писатели од Македонија Битолски

донија Битолски писатели од Македонија Битолски

писатели од Македонија Битолски писатели од

ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА

д Македонија Битолски писатели од Македонија

**ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО БИТОЛСКИТЕ
ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА**

**Зборник на излагања,
Тркалезна маса, Битола 23 мај 2008 година**

National Institution – University Library
“St Kliment Ohridski” Bitola

**THE THIRD HOMELAND MEETING
OF THE BITOLA WRITERS FROM
MACEDONIA**

Collection of presentations,
Round table, Bitola May 23, 2008

Bitola 2008

Национална установа – Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“ – Битола

**ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО
БИТОЛСКИТЕ ПИСАТЕЛИ
ОД МАКЕДОНИЈА**

Зборник на излагања,
Тркалезна маса, Битола 23 мај 2008 година

Битола 2008

**ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО
БИТОЛСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА**

Зборник на излагања,
Тркалезна маса, Битола 23 мај 2008 година

Издава

Националната установа – Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“ Битола, ул. Ленинова бр. 39, Битола

За издавачот

Науме Ѓоргиевски

Издавачки совет

Науме Ѓоргиевски
д-р Николче Веџановски
Владимир Костов

Главен и одговорен уредник

д-р Николче Веџановски

CIP – Каталогизација во публикација
Национална установа – Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Битола

821.163.3(63)
РОДНОКРАЈНА средба на битолските писатели од Македонија
(3; 2008; Битола)

Трета Роднокрајна средба на битолските писатели од Македонија :
Зборник на излагања : тркалезна маса, Битола 23 мај 2008 година = The
third homeland meeting of the Bitola writers from Macedonia: Collection
of presentations : Round table, Bitola May 23, 2008 / [Главен и одговорен
уредник Николче Веџановски]; [превод и резимеа на англиски јазик Николче
Веџановски]. – Битола: НУУБ „Св. Климент Охридски“ = Bitola:
NIUL “St. Kliment Ohridski”.– 97 стр.: илустр..; 24 см

Резимеа на англиски јазик кон текстовите.

ISBN 978-9989-2783-7-2

1. Гл. Ств. Насл. 2. Насп. Ств. Насл. 3. Веџановски, Николче
- а) Македонска книжевност – Роднокрајни писатели – Живот и дело –
Зборници

COBISS.MK-ID 18352449

Тел.: 047/220-208; факс: 220-515; тел. изд. 232-999;
www.nuubt.uklo.edu.mk; e-mail: nuubt@uklo.edu.mk

ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА НА БИТОЛСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА

На 22 мај во 18 часот, трет пат по ред Библиотеката беше домаќин на Роднокрајната средба на битолските писатели од Македонија. Овој пат, на Средбата ги немаше ниту Петре М. Андреевски, ниту Јозо Т. Бошковски. Оваа година беа поканети уште три млади писатели и поетеси: Весна Ефтимовска Сотировска, Весна Велјановска Мундишевска и Мирјана Стојановска Палигора. Поканет беше и проф. д-р Благоја Брајановски. Сите учествуваа со свои текстови и следниот ден на Тркалезната маса на тема: Главниот лик -

проекција на авторовата визија.

На почетокот имавме мала дискусија во која збор зедоа Димитар Башевски, Христо Петрески, Благоја Брајановски и Цане Здравковски. Се постави прашањето за некои проблеми во организирањето на Средбата, односно на посетеноста на првиот ден од средбата кога беа претставени писателите пред читателската публика. Беше предложено секоја година да се претставуваат по неколку

автори, со нивна биографија, во некое училиште или на друго место. Исто така, беше предложено Тркалезната маса да не биде од затворен тип, туку да биде јавна и да се одржува во салата за промоции.

Во официјалниот дел пред почетокот на Тркалезната маса беше побаран поголем респект кон писателите од страна на организаторот.

Како и да е, потребна е поголема сериозност од двете страни со почитување на правилата и роковите за доставување на текстовите. Како организатори сме свесни дека сите роднокрајни писатели не се на исто ниво, но нас не ни е целта неког да навредиме за сметка на друг, туку целта ни е ова дружење со роднокрајните писатели заживее и премине во традиционално.

Ако можеше еден Петре М. Андреевски и во лоша здравствена состојба да биде присутен на Средбата, зошто тогаш на друг да му биде под чест што во групата имало и помалку познати автори. Како организатори се обидовме да поставиме некои критериуми според кои ги покануваме писателите. Се одлучивме главен критериум да биде членството во Друштвото на писатели на Македонија, но секогаш покануваме и по неколкумина кои на се членови, како што тоа беше случај оваа година. Некои од оние кои не се членови на ДПМ не треба да бидат засегнати ако наредниот пат не бидат поканети, а на нивно место дојдат нови автори. Сепак, од одредени причини на организаторот, бројот на учесниците е ограничен на околу петнаесет до дваесет автори.

Димитар Башевски

ГЛАВНИОТ ЛИК - ПРОЕКЦИЈА НА АВТОРОВАТА ВИЗИЈА

Својата визија, слика за животот или идеја, писателот ја реализира преку своите ликови. Главниот е еден од нив и, како главен, би требало да ја носи главната тежина во таа реализација. Притоа, тука не станува збор за негово, по секоја цена, најголемо материјално присуство во романот, туку негово присуство баш како фокус во кој се концентрира авторовата визија. Лукач смета, на пример, дека

во историскиот роман, главниот лик треба да биде што поотсутен, да биде во позадина, дека неговото присуство за целото време и во целиот процес е потребно, пред сè, како идеја што обединува, баш како точка на проекција на авторовата визија, а не како негово материјално присуство.

Природно, литературата е врзана за ликот, што ќе рече – за човекот. Ако меѓу животот и книгите може да се прави разлика, тогаш може да се рече дека сета моја литература, се разбира, со ликовите во неа, за основа го имаат животот. Тоа е една карактеристика. Тие не се правени според модели од книги. Во основата на секој мој роман, секој расказ, секоја песна, е човековиот егзистенцијален, емотивен и мисловен свет. Јас мислам, и не само јас, дека уметноста ја карактеризира индивидуалноста на нејзините манифестации. Деталот е елемент на карактеризацијата, посебно на ликот, и по тоа како се варира тој детаљ, се покажува уметничката осетливост на писателот. Бидејќи животот е фантастичен, прашањето е како романот да биде реалност, онаа уметничка реалност што ја сугерира силата на можното... Животот има многу скриени нешта, многу тајни поединости, магливи празнини за нашиот поглед. Писателот, ако е надарен со уметничка дарба и голема проникливост, ги открива тие тајни и скриени нешта, ги пополнува празнините,

ја интензивира реалноста и често преку хипербола создава потполната слика од онаа што ја нарекуваме вистинска или реална слика на животот.

Во тие рамки се движи и создавањето на ликот. Тој може да биде земен директно од животот како што се земаат понекогаш готовите настани, да се земе дури и неговиот физички изглед, но може да биде и „измислен“, ако е тоа вистинскиот збор, зашто и „најизмислените“ ликови не се просто измислени, туку повикани од магличавоста на некои, можеби, заборавени искуства, а Јунг би рекол од колективното несвесно. Вистинските настани и личности имаат предност со фактот што веќе постојат, но и тие потоа, минувајќи низ крвотокот на писателот, стануваат фикција, ги растегнуваат границите на стварноста и носат до непознатото и до најдлабокото.

Не може да се порекне дека стварните луѓе можат да послужат како искра, но штом еднаш влезат во книгата, настапува голема промена. Знаеме дека многу големи писатели, па и ние, сме имале или имаме примери во конкретни луѓе (кај мене во *Бунар*, некои епизодни личности имаат или би можело да се рече дека имаат пандани во стварноста, во *Брајтои* такви пандани нема, тие ликови се измислени, односно ликови кои ги формирала колективната свест, слично е и со ликовите во *Враќање* и *Нема смрт додека свони*). Но што значи тоа за некој што чита во Унгарија или во Данска, или во Боливија, што значи дали поттикот е некоја конкретна личност или таа личност е плод на фантазијата на авторот? Ништо. За него е важно само дали е во сугестија на авторот и дали им верува на личностите, дали се идентификува со нив.

Што е она што прави самиот автор, а потоа и читателот, да верува во таа визија? Ќе речете, сугестијата што ја создава уметникот. Тоа е точно, но нели вака кажано делува премногу воопштено, со оглед на тоа што ликот се гради од конкретен материјал – од песок, вар, тули, звуци, бои, конци и сл. И се става и дејствува во одредени околности. Контекстот, значи, станува сложен. Ваквите прашања се поставуваат и со оглед на правците на современиот роман. Уште Флобер беше рекол: „Литературата сè повеќе станува наука; таа главно ќе биде *излагање*, што не значи дека ќе биде дидактичка...“ и тн. Подоцна, и сфаќањата и практиката очигледно одеа во сличен правец. Современиот читател не се задоволува со „чистите“ фантазии, не е подготвен да верува во нив. Во прашање е, се разбира, идејноста и стилот на времето. Читателот бара факти. Така почнува да се „препишува“ историјата или да завладува надворешниот свет на предметите во духот на постмодернизмот кој става на преиспитување сè и сешто и се сомнева во цврстите формули на модерното време. Натали Сарот, во таа смисла, го цитира Жак Турније кога тој

со загриженост вели дека “единствено е важен документот, определен, датиран, проверен, автентичен. Делото на фантазијата се исклучува затоа што е измислено... За да верува во она што се раскажува, на публиката ѝ е потребно да биде сигурна дека не ја лажат.. Вреди само вистинскиот настан...” Сарот додава дека Турније не требало да биде толку загрижен и го посочува дури и Балзак со неговите документирања *in extensio*.

Ова го кажувам зашто, иако генерално уметност си има свои естетички начела, проектирањето на визијата на главниот јунак не се одвива баш со сема надвор од временскиот и идејниот концепт, од современите сфаќања за романот и за литературата воопшто. Литературата не е скаменета појава. Да се потсетиме дека дури и ние, во нашето збиено македонско време, пишуваме поразлично од само пред триесет години, но што е исто така важно, и читаме поразлично. Значи, кога го проектираме главниот лик, ние не ги исклучуваме таканаречените вистински настани и вистински личности како поттик за таквата проекција; второ, речиси секогаш пред нашите очи искрснува мерката на биографијата, независно во која мера потоа таа ќе биде употребена и деформирана; трето, она што се нарекува употреба на личните заменки во романот – дали ќе пишуваме во трето лице, или главниот јунак ќе зборува во прво. Употребата на прво лице е помодерен облик и дури, ми се чини, зборува за самосвеста и освоената слобода на човекот во историјата. Тој начин психолошки е посугестивен и начин кој поефикасно му ја одзема на читателот можноста да биде нешто друго освен она “јас” во романот (кај мене Симон во „Бунар“, ликовите во „Братот“ и др.).

Понатаму, во проектирањето на визијата на главниот лик, неопходно е да се земе предвид сета сложеност, па и противречност човекова, за да не се проектира упростена слика на лик. Достоевски е вистинскиот мајстор кога се во прашање ваквите сложености. Јас во „Бунар“ се обидов да создадам лик кој зема улога на добротвор, го покажувам неговото добротворство, но во истовреме и неговите скриени мотиви на суета и потребата преку тоа добротворство да ги подвласти другите. Идејата е дека и од нечесни побуди може да се создадат добри дела, но дека тоа сепак ќе биде прозрено и казнето. Во „Братот“, каде што сите личности зборуваат во прво лице, проектирам визија, покрај другите, на пример, на таканаречен позитивен женски лик, ангел кој е изневерен од животот, на крајот уште еднаш повреден, а сепак, нејзината убавина, а пред сè душевната полнота, ѝ обезбедуваат да стои достоинствено. Таа вели: “Може човек да биде огорчен, во еден момент да се чувствува дури и сронат, но јас нема да паднам пред искушението на изгубена верба. Таа се губи само тогаш кога човек самиот е

виновен за таа изневера”. И ова го кажувам како пример за обидот да се побара посложената страна во проекцијата на визијата на ликот.

Инаку, начинот на кој се остварува ликот, формата, изгледа спонтано се наметнува во согласност со природата на авторот, но голема грешка и голема опасност е доколку романсиерот не успее да се дистанцира од своите ликови и доколку остане на препишување на себе си, на својот физикус, на своите чувства и на својата приватност воопшто. Исто така, романот не се пишува и не се проектира лик во него, од омраза, за некој да се повреди. За жал, ние денес кај нас, во Македонија, имаме барем три романи кои се напишани “против”. Тоа е злоупотреба на литературата. Морална и уметничка нула.

Да завршам овде, иако би можел да продолжам со анализата, повикувајќи се како на туѓите, така и на сопственото искуство во проектирањето на ликовите, посебно во романот, како жанр.

Dimitar Bashevski

THE MAIN CHARACTER – PROJECTION OF THE AUTHOR’S VISION.

The writer is realizing his vision or his life idea through his characters. The main character carries the heaviest load during this realization. It is not his biggest physical presence in the novel in question, but his presence is a focus in which the author’s vision is concentrated.

It cannot be retracted that the characters who are life existent serve as a spark, but once they are in the novel, a big change comes forth. Many known writers including myself have had life existent characters (While in my “Well”, the secondary characters have their match in the existent reality, in “The Brother” such pendants do not exist, the characters are invented, the characters are formed by the power of the collective consciousness, as it is with the characters in “The Returning” and “There is No Death While Talling”).

The way the character is realized is spontaneously imposed in accordance with the authors nature, but it is a big mistake and a great danger if the novelist does not succeed to emancipate from his characters and if he starts describing himself, his physicus, his feelings and his privacy. The novel should not have a character through which the author projects his own hatred directed to insult someone. It is a pity, in Macedonia we have at least three novels of this kind. This is abuse of the literature, moral and art’s zero.

Димитар Богдановски

МОИТЕ ЛИКОВИ СЕ ПРОЕКЦИЈА НА МОИТЕ СЕЌАВАЊА

Пред да почнам со елаборирање на предвидената тематика за расправа, чувствувам потреба накусо да посочам некои специфичности од моите прозни творби. Моето творештво целосно се однесува на Битола, битолчани, на луѓето од нејзината потесна или поширока околина. Освен ова, карактеристично е што речиси сите ликови лично сум ги познавал или, пак, тие живееле во моето поблиско опкружување. Исклучок, инаку наполно спротивен

на погоре изнесеното, претставуваат само јунаците на два мои раскази.

Главниот лик- проекција на авторовата визија, претставува интересна, мошне провокативна, истовремено извонредно амбициозна и деликатна за секој автор, тематика. Таа, директно, би рекол, без ни мал вовед и приод го соочува авторот со самиот себе што, пак, погледнато од малку поинаков аспект, предизвикува танталови маки, бара сериозни размисли и уште подобро промислени одговори. Во секој случај, соочувањето на авторот со самиот себе (што претставува постојан непрекиден процес), преку промовираните ликови од него, она вистинското соочување, воопшто не е наивно. Напротив, наложува многу повеќе од очекуваното во првичниот момент, настојчиво и енергично бара продлабочена ретроспекција на авторовото творештво, неговите поранешни гледања, сфаќања не ретко спротивно на постојното, реалното, сегашното, како во целост или барем на извесен сегментиран дел од него, впрочем каков што е во овој случај.

Дадената тематика најпрвин ја разбираам како промовирање на прашање или прашања што претставува или, пак, што би требало да претставува литературниот лик на некои од јунаците проектиран од авторовата визија.

Мојот, за жал, не обемен литературен опус (книга раскази, книга монодрами, два романи, како и неколку неиздадени литературни дела), претставува своевиден лимит за поопстоен приод на ликовите, но истовремено и извесна предност во однос на другите автори по однос на дадената тема.

Ќе се задржам на неколку ликови од збирката раскази “За славата на...”, како и на еден лик од една моја монодрама.

Во два раскази: ”Ноќ прва” и ”Ноќ втора”, под заеднички наслов “За славата на...” (Источна француска армија), главни јунаци се две момчиња. Во првиот од нив единствениот лик е Жан Капе, француски војник од околината на Париз, убиен во секторот на Битолскиот фронт, во атарите на селата Креница и Негочани (Р. Грција), во средината на октомври 1916 година.

На неговиот железен крст забиен во бетонска греда, како и кај сите илјадници крстови на овие гробишта, аплицирано е француско знаме, неговото име и бројот 4703. Тие се единствените познати податоци за тој млад човек, всушност дете убиено во жестоките крвави битки. Уште е познато дека под железниот крст со посочениот број се закопани само неговите коски, бидејќи неговиот труп цели осум години бил погребан во привремените војнички гробишта во близината на селото Креница. Овој податок го знам од еден друг мој литературен лик во расказот „Берачот на коприви“, печатен во истата збирка, кој бил еден од оние сиромашни луѓе, кои соочени со сиромаштијата, гладот и борбата за основната животна егзистенција, биле принудени да ги ископуваат коските на паднатите војници и собираат во вреќулки. За секое вреќулке коски се добивале француски франкови. За коските кои имале бројка, добивале повеќе пари.

Значи, во времето кога се зафатив со пишувањето на расказот за војникот Жан Капе, де факто од неговото тело во постојниот гроб немаше ни траг. Да, ништо не е постојано, а најмалку човековото мртво тело.

Негов сосед по гробното место е Пруд Хом Алфред, кој, судејќи според името, потекнува од северните краишта на Франција.

Во мометот на запишувањето на нивните имиња, во мојот нотес во далечната 1985 година и не само нивните туку и на повеќе други, за жестокостите на бојните полиња од Првата светска војна многу малку, поточно ништо позначително не знаев и не можев да знам, иако на овие наши терени, на секоја педа биле убивани и сакатени безброј млади човечки животи. Тогаш единствено го знаев она што го знам и сега, дека на Француските воени гробишта има погребано над 13 000 војници чии имиња се познати, но и на 6 000 безимени.

Од каде и како кај мене потекнува идејата за пишување точно за таа болна тема, трагична и морничава за разните интересни и привлечни за читателите теми од обичниот секојдневен живот? Одговорот не можам точно да ги дефинирам.

Тој сигурно се крие во моето детство, таму на улиците пред куќните порти на Генимаале, во вечерните раскажувања и прераскажувања за страш-

ните ноќни случувања во и околу француските воени гробишта (вампири, змии со човечки глави, скелети кои шетаат во ноќите до пропевањето на првите петли, нападите врз случајните ноќни минувачи итн.). Подоцна, преку читање на литературни дела, особено на дела од германскиот писател Ерих Марија Ремарк (“На западот ништо ново”). Во секој случај, врз мене повлијаеле и сеќавањата од постарите луѓе за паднатите војници во Првата светска војна на битолскиот сектор од Македонскиот фронт. Признавам, ништо поконкретно и поопстојно за мене не постоеше во врска со таа човечка кланица, со исклучок на виреењето на некои матни, нејасни чувства, а тие опсесивно наложуваа потреба од разјаснувања.

Случајно запишаните имиња од погребаните војници напишани на железните крстови беше првиот чекор од обидот за создавање некаква проекција за моите мртви ликови. Потоа, некако само од себе, а како дури и за самиот мене, нејасно настана пишувањето. Напишав три приказни под посочените наслови, од кои третиот, за жал, остана ненапечатен.

За мене, меѓутоа, во тој период најважното, најсуштинското беше неопходноста духовите на некои од паднатите жртви од војната, барем за момент да ги донесам, исправам пред себе како да се живи, да ја доловам колку што е можно повеќе и подобро нивната општопозната судбина. Всушност, барав без и самиот да знам што навистина барам, нешто поинаку од тоа. Имено, сакав да навлезам во нивната интима, радостите, надежите, стравот, сооченоста со ужасот, болката, смртта, ама и со љубовта, исконската љубов кон животот. Брзата смрт, онаа смрт кога артилериска граната паѓа во ров со војници, летањето во воздух на распарчените тела помешани со кал, прав, барутни гасови, грмежите и врескањата на ранетите, е вистински пеколен ужас. Ужасно е и кога живи луѓе со оружје в раце паѓаат покосени од непријателскиот оган. Меѓутоа, секогаш постоело и постои од страшно пострашно. Имено, уште пострашна е смртта која полека но сигурно настапуваше кај беспомошниот смртно ранет млад човек, оставен на бојното поле, мојот јунак Жан Капе.

Сметам дека при пишувањето на тие мои неколку раскази постигнав релативно успешна проекција на дел од кусиот војнички живот на двајца, која како зраци, насочени кон екран, односно преку напишаните букви, слогови, реченици, создадов слика, жива претстава во свеста на читателот за залудно жртвуваните илјадници млади луѓе, од каде што произлезе саканата визија.

Инаку, самата проекција на мојата визија можеби би требало да биде доловена од духот на самиот Жан Капе: „...кој може, кој е во состојба да каже како му е на човекот осуден да умре без сопствена вина. Или единствената негова вина е што е млад... А кажете ми и како, со кои и какви зборови да се искаже тој проклет страв. Стравот може само да се почувствува.

На, господине, не учеа да убиваме и да бидеме убиени. Не убиваа, умираме. Само никогаш не се научивме да умираме. Кој, господине мој, знае да умира? На кој млад човек, па уште дете полно со соништа, му се умира? Младите не се создадени за смрт, туку за живот и живеење. Убивав и сам. на фронтот за тоа бевме доведени. Штом видиш крв, штом го сетиш нејзиниот мирис, ја продупчиш првата дупка во човековото тело, прво се уплашуваш, потоа се уверуваш дека убивањето не е тешко”.

Накусо, можеби и најкарактеристично во мојата визија - невизија се моите зборови искажани преку Жан Капе, кон крајот на расказот: „Некогаш во моите ретки моменти на мир и тишина, кога нема пукање, засолнет на сигурно место, минуваат мисли, соништа за иднината. Тогаш го гледам мојот крај, куќата, момчињата, девојчињата, мојата Катрин, која само неколку пати сум ја бакнал”.

Довде изнесеното, всушност, ја претставува мојата проекција од визијата за судбината на еден млад човечки живот, која пак нужно може да се надополни и стане појасна, т.е. многу поизразито при видувањето одблизу на самите гробишта, за да не се запостави фактот дека гробиштата не се наменети исклучиво за мртвите, туку многу повеќе за живите, особено како предупредување.

За слична судбина се зборува и во вториот расказ „Ноќ втора”, во кој се открива дека војникот Пруд Хом Алфред, не е француски војник, туку бугарски војник, Македонец мобилизиран од селото Долно Оризари, по име Стојан, од татко Ордан, од мајка Невена, од семејството Петковци. Се открива и уште нешто. Тој на фронтот, во битката кај реката Коњарка, наидува на потресна слика. Имено, неговиот соборец и соселанец Иљо наеднаш застанал. “Зошто застанал кај Србинот, се прашувам. Кога се приближив, кога гледам што ќе видам: Спасе, брат му на Иљо, најмладиот, лежи. Блузата, кај левото рамо крвјосана. Ја крева десната рака накај Иљо, ја отвора устата, сака нешто да каже, само гргори, а збор од устата не излегува”.

За жал, посочениот случај е вистинит.

Врз основа на направената основна проекција, барем според мене, барем според она на што јас субјективно претендирам, преку расказите ожи-

вуваат силни чувства, се добиваат силни впечатоци, неподносливо болни и предупредувачки.

На крајот, ќе се обидам да ја предам мојата визија за еден јунак од мојата монодрама „Знаев дека знаеш”.

Кој е тој човек што кон крајот од монодрамата се вика Пецо. Обично име за обичен човек кого секојдневно го среќаваме по улиците од нашиов град. Само, ете, во тоа обично име на еден обичен човек, ненадејно се сознава дека тој не е обичен секојдневен човек, туку страдалник за една идеја, за едно долгогодишно несребично настојување да се бори и избори за своите човечки идеали за слобода. Но, тој иако се бореше, никогаш не се избори, туку предаден низ години од својот живот ги изгубил меѓу сидовите на злогласниот затвор во Идризово.

Ќе цитирам само еден кус фрагмент: „После шест или седум години од моето ослободување...откако бев пуштен од затворот, бев жими слободен, постојано бев под полициско набљудување..., а одвреме навреме, кога некој големец ќе доаѓаше во нашиов град, задолжително ме притворуваа. Некој звони. Како и обично, не сакав да отворам ама морав. Отворив. Пред мене непознат човек, релативно добро стросан. –Добар ден, Пецо,- ме поздравува со тивок, ми се причини срамежлив треперлив глас. Го фатив за десното лакто, го вовлеков во салонот. Тогаш го познав. Се стаписав. Беше Цане Н. мојот клеветник во затворот. Во моментов ми дојде да го истуркам надвор. Не го истуркав. Се здржав. Секогаш се здржувам...Пецо, јас сум Цане Н., заедно со тебе лежев затвор. Да, реков, те познав. -Пецо, дојдов, двај те пронајдов. Но, не сакам да се оправдувам. За некои нешта нема оправдување. Не барам ни прошка. Моето не е за проштавање. Сакав само да ти кажам. Пецо, не сакам да те...Знам, Цане, реков и станав. Стана и тој гледајќи во мене во некое очекување. Посегнав кон него, го повлеков кон себе прегрнувајќи го. Знам, знам, повторував без ништо друго да кажам. Стоеше вкочанет во мојот прегратка. Не можеше ни да мрдне. Потоа, ме прегрна и тој. Го сетив, липа”.

Да, потресна, повеќе од потресна приказна за двајца луѓе жртви на своето време со непоправливи последици за себе. Воопшто не ми беше лесно да ја напишам таа монодрама. Но, ја напишав за релативно кусо време од десетина дена, просто во еден здив. Дали монодрамата претставува добра проекција на мојата авторова визија, не можам да тврдам, но и ден денеска кога самиот ја читам и препрочитувам, и покрај нејзиното познавање, се наежувам.

Dimitar Bogdanovski

MY CHARACTERS ARE PROJECTION OF MY MEMORIES

In my literary work Bitola and its citizens take the biggest part. Almost all my characters I knew personally. The author faces himself, too, through his characters. His former views and understandings very often opposite from the existing, the real and the present. My literary opus which is not so big (stories, monodramas, two novels and few unpublished works) limits the detailed and profound description of my characters by which my readers will recognize my works.

Where does the idea of writing on the themes of the victims of the First World War come from? They are painful and tragic themes from everyday life attractive for the readers. I can't define the answers precisely. One of them is hiding in my childhood, there in front of the house doors of Jenimaale, in the evening's conversations and retellings for the dreadful nights around the French army cemeteries (vampires, snakes with men's heads, skeletons that walk in the night before the first cock's crow) Later I identified myself in my works with Erih Maria Remark, especially his work "In the West There is Nothing New". Also, I was influenced by the stories of the older men about the victims of the First World War in Bitola at the Macedonian front.

I wonder if my monodrama is the best projection of my vision, but even today when I reread it I am freezing.

Проф. д-р Благоја Брајановски

ОНА ШТО НЕ СЕ ЗНАЕ - Е ВИСТИНСКОТО СФАЌАЊЕ

(Повод: ликот на Трајан во романот „ПЕСНА ОТПЕАНА“)

Признавам дека поканата да учествувам на *Третиот роднокрајна средба* на битолски писатели од Македонија што се одржува во оваа (2008) година во Битола (за мене - прв пат), ми претставува посебно задоволство, чест и предизвик. Но, воедно, за прв пат и соочување самиот автор да се осврнува на свое дело, што, мора да се признае, претставува посебно освежување од досега познатите стерео-

типи во македонската литературна средина.

Можеби некому ќе му изгледа несвојствено кога авторот на главниот лик - Трајан, во делото, не се осврнува само на настаните редоследно поместени во делото, а што се во непосредна врска со самиот лик на Трајан, туку повеќе се осврнува на она што „не се гледа“ во романот; она што е зад завесата, во она во што можеби и лежи „зајакот“ - суштината на пораката на авторот (а оставено е самиот читател да го стори тоа, доколку читателот делото, не го подразбира само како збир на редоследни настани и, дека друго ништо не останува од она што е претставено во делото (*во она што не се знае, всушност, лежи вистинското сфаќање на проблемот*)), но кој заради најразлични причини, најчесто водејќи сметка за моменталните морални, општествени и слични норми во времето на пишувањето на романот, свесно нив јавно не ги обелоденил, пред сè, под диктатот на едно Време. На пример, кога одреден настан треба изворно да биде поврзан со Бог, а станува збор за безбожничко општество, какво што во тој период беше и нашето, сигурно е дека авторот на настанот ќе му даде подруга јавна димензија: во согласност

со тој востановен општествен морал, водејќи сметка за себе, но можеби и за други, што секако дека е дискутабилно прашање.

Ако авторот не го заинтригира читателот дека нешто важно, нешто битно треба да се дознае во делото, нешто што се крие зад невидливата завеса, а му е оставено на самиот читател да дојде до него, тогаш станува збор за дело што не носи мудрост¹ во себе, не носи порака која на самиот читател му е оставено да ја открие, нешто слично како кога посетител го прашал авторот – сликар, дека тој во сликата гледа говедо како пасе на ливада: „Дали навистина е тоа?“, на што сликарот му одговорил: „Ако е тоа што ти го гледаш, тогаш е тоа.“ „А дали и ти истото тоа го гледаш,“ одново прашал посетителот?“ „Не, јас гледам нешто сосема друго, што е сосема нормална работа,“ одговорил авторот, и продолжил: „Јас, кога гледам слика, го ‘гледам’ и она што е зад сликата. А тоа не може да се види со очите, туку со силата на умот.“

ТРАЈАН - ГЛАВНИОТ ЛИК ВО РОМАНОТ „ПЕСНА ОТПЕАНА“

1. Овде не се задржувам само на претставување на ликот на Трајан како главна личност во романот „Песна отпеана“ (роман кој, на распишаниот конкурс за необјавен роман во 1967 година од Издавачката куќа „Мисла“ - Скопје, ја доби првата награда) туку, преку настаните во романот, да укажам на една горе - долу истоветната положба во која се наоѓаа младите во тоа безбожничко време, на патот на сопственото индивидуално реализирање, било на планот на литературата, науката или во другите области од општествениот живот.

Она што се однесува на ликот на Трајан, на одреден начин, се однесува и на сите млади во Македонија, во напорите за сопственото индивидуално литературно издигнување. Она што како посебно може да се забележи кај Трајан, а што на соодветен начин може да ја допира и судбината на други селски деца, е фактот што тој, за разлика од градските деца (кои своето образование го продолжиле во средината во која се родиле; под закрилата на своите родители), без никакво сознание за новата средина, без никаква родител-

1. Оние кои самите не се слободни од световните цели, не можат да сторат ништо за другите, зашто тие не остваруваат заслуги. Тоа е исто како кога човек, носен од буицата, би сакал да спасува давеници... Оној кој се приклонува неослободен од желбата сличен е на слепецот кого го водат други. На оној, пак, кој исправно мисли, ништо не му се промакнува. Бидејќи Свемирот е бескраен и бројот на осетливите битија е бесконечен, вие секогаш ќе имате прилики да им помогнете на другите, кога за тоа ќе бидете способни („Миларепа“, стр. 199).

ска заштита, се отиснува во таа нова средина како што падобранец, дуван од налетите на ветрот, ќе падне во сосема непозната средина; се загледува на сите страни: се ново и непознато. Она што во тој момент му останува е – како тој самиот да се снајде.

Она што, како дополние на ликот на Трајан, односно на неговата судбина, што е одлика и на сите селски деца во таква состојба, е големото срце на неговите родители. Откако Трајан, завршен средношколец, конкурира и доби потврден одговор за вработување во главниот град на државата, за тоа прво го известува својот татко. Татко му се замислува над смелоста што се граничи со авантура на млад човек; знае на што се може да најде во град во кој никого не го познава, во кој никогаш дотогаш не беше бил, и покрај неизмерната внатрешна возбуда и немир, мора да одлучи: дали да ја даде или да не ја даде својата согласност. Да не ја даде согласноста значи да се „стапне“ на среќата на синот, а да ја даде согласноста, се согласува синот во сосема новата средина да се снаоѓа како знае и умее.

Го гледа синот, да не ќе открие некаква друга вистина во сето ова, но вистината останува во тоа дека единствено тој ќе треба да ја донесе одлуката. Бидејќи таткото тргнува од фактот дека вистината се содржи во она што не е објавено, во она што не е напишано; дека - сè е добро и - сè е зло (зависи од кој агол го гледаш), одлучува да ја даде својата согласност. Зашто, како што вели еден познат зен-будистички мајстор: да се размислува за доброто и за злото, е исто како истовремено да се биде и во рајот и во пеколот.

Иако таткото не ја знае ова вистина, иако одлуката ја донесува како да се потпира на неа, се допира до една друга древна мудрост:

*Тие кои други сакаат да водат
а самиот не знаат каде,
се најлесно губат себе си и на другиот.*²

Тоа што таткото не присуствува на испраќањето на синот на железничката станица, не подразбира дека не се согласува со заминувањето на својот син, туку тоа повеќе е одраз на смирување на односот меѓу сопствената активност и сопствената агресивност. Зашто, ако таткото би присуствувал на испраќањето на синот, би можел да се доведе во искушение да ја отповика еднаш веќе донесената одлука, што не е случај и со мајка му на Трајан, која, и

2. „Миларепа“, стр. 184.

ако би сакала да се случи тоа, не само што не би смеела, поради општоприфатеното правило на однесување во таков случај, туку и не би можела. На ваков начин, таткото, и не знаејќи ја суштината на сето тоа, остава можност работите самите да си дојдат на своето место.

Читателот, можеби, ќе запраша зошто авторот не го појаснува отсуството на таткото на Трајан – Остоја, при неговото испраќање во градот С, кога би било сосема нормално, па може да се помисли дека таткото не се согласува со Трајановото заминување на работа во С, иако тој својата согласност јасно и гласно ја даде токму пред Трајан.

Авторот оценува дека објаснувањето за тоа што таткото не присуствува на испраќањето на неговиот син во С, самото по себе се подразбира и се наметнува, така што го остава на читателот да сирне, ако сака, зад завесата, односно дека тоа не се должи на неговото несогласување за Трајановото заминување, туку на фактот дека ако би присуствувал, како што реков погоре, постои можност да биде доведен во искушение – да ја отповика еднаш веќе дадената согласност. Зашто, само тој и никој друг има таков империум; тоа мајката на Трајан, и кога би сакала не би можела, без согласност на таткото на Трајан да донесе одлука што би била спротивна на еднаш веќе дадената позитивна одлука од таткото на Трајан. Вака, кога него го испраќа неговата мајка, татко му може да биде сигурен дека неговата одлука може да биде остварена, и во никој случај не може да биде отповикана. Зашто, кога се однесува до положбата во која се наоѓа Трајан, неговиот татко – знае сè, во смисла:

*Оној кој знае сè
не оџфрла ништо.
Секому му личам на
она што тој мисли дека сум.³*

2. На читателот, што се однесува до ликот на Трајан, не му останува ништо друго освен констатацијата за крајно немирниот дух на Трајан кој не се задржува лесно на едно работно место. Од асистент на директорот во Земјоделскиот институт, каде што му е добро, набргу одлучува да го напушти Институтот, без пред тоа да обезбеди друго работно место, и така одреден период на време, немајќи средства за живот, живее од милоста на девојката спрема која, за разлика од неа, нема којзнае какви љубовни чувства. Но тоа

3. Оно најбоље од живоџа, str.8.

не значи дека таквиот однос секогаш и во секоја прилика е исклучиво од лична, индивидуална корист. Сепак следи, иако недоволно дефинирано, некакво морално однесување; тоа девојката го знае, го чувствува и го цени.

Она со што читателот, ако сака подлабоко да навлезе во суштината на ликот на Трајан во романот „Песна отпеана“ ќе сретне е тоа што во животот, Трајан како да се препушта на диктатот на судбината (има некаква вечна сила која го проникнува сиот Семир - Сила која до таа мера е свесна за самата себе, што може да одговори на повикот или на командата на секој човек што го сака и што го знае тоа.⁴

Но тоа не подразбира дека Трајан, препуштајќи се на Текот на животот, на дејството на Таа вечна сила (Универзалната животна енергија), не е и самиот активен учесник во сето тоа, туку напротив. Трајан, иако не го знае тоа за да може свесно да дејствува во таа насока, - се однесува така. А тоа дејство на Вечната сила, на кое не се опира Трајан, доведува до тоа тој да ја оствари задачата заради која е роден, заради која е дојден на Земјата. Не опирајќи се на Универзалната животна сила, на Бога, ако сакате, Трајан, иако се среќава со одредена доза на заљубеност во својата колешка, Марија (која всушност била неговата изгубена сестра по прогонот на Македонците од Егејска Македонија), на работното место, бидејќи и двајцата работат во една просторија, во една канцеларија, следејќи го диктатот на Вечната сила (судбината, во индивидуалната смисла на манифестацијата), останува чист во тој однос меѓу нив двајцата, па така, останува една неостварена љубовна врска.

Трајан, иако несвесен за тоа, го почитува допирот на раката Божја, не се противи на тоа, не се опира и без поговор го следи тој Тек на животот и не дозволува во тоа неомирање да се однесува како безначаен трупец што надодјената река, буицата, го носи ваму - таму каде што посакува таа. Тој, во сето тоа - е и активен учесник.

3. Општо земено, недвојбено е дека човекот многу ниско го вреднува времето (збиеност),⁵ особено на млади години, со чувство дека тоа, ако не

4. В. повеќе: Карлос Кастанеда, *Магија ѝокрејџа*, стр. 41.

5. *Збиеност на времето* значи исполнување на задачите за време покусно и од најтрудољубивиот и од најпродуктивниот, и од најефикасниот и, најнакрај, од најекономичниот вршител (извршител) на истите работи на земјината топка. Под збиеност на времето не се подразбира само продуктивност, ефикасност и економичност на трудот (извршувањето на работните обврски односно задачи), туку и неоставање слободен простор за забава, вршење на работи и задачи кои по смртта на извршителот ќе остават каква било трага од неговиот живот, од неговото постоење, од неговата ангажираност на Земјата. Па така, тоа ќе го означува неговото сопствено одолжување спрема Бога за тоа што во човечки облик го испратил на Земјата. Само во ваква состојба ќе биде оспособен да одговори на вечни-

вечно, тогаш - долго ќе трае, иако тоа е најскапоцениот подарок од Бога во нашиот живот. И не е случајно што големите тибетски ламии и Хинду јогините, времето го вреднуваат со највисока можна цена, така што одат дотаму што, во извршувањето на обврските од секој поединец бараат не само висока продуктивност во смисла на усвоената практика во западните капиталистички земји со развиена економија, туку бараат и *збиеност* на времето, што подразбира резултати повисоки и од резултатите постигнати со највисока продуктивност на трудот. Или, со други зборови, ако е можно, да не се остави ниту еден момент без соодветно ангажирање.

Ако времето би била нашата најголема вредност, тогаш сигурно е дека и ликот на Земјата, и ликот на Природата, поинаку би изгледале, а заедно со тоа – и ние самите: создадениот енормно повисок обем на вредности би бил од обостран корист: како за човекот и за сите живи битија на Земјата, така и за Природата; за Еднотата, што се однесува на толку посакуваната *рамношјежа*.

И Трајан не е исклучок од сите други „Трајановци“ на неговата возраст во однос на продуктивното користење на времето. Познато е дека на млади години, во врска со времето, се среќаваме, главно со:

- Чувство на бавно течење на време, и
- Непроодуктивно користење на времето како начин за негово (не)вреднување.

Иако Трајан, на одреден начин, се доближува до другите млади во непродуктивното користење на времето, со оставање голем простор за безделничење, сепак нијансирано гледано, може да се каже дека, на одреден начин, се изделува од нив, ако се има во вид фактот дека е во работен однос и литературно твори. А литературниот ангажман не е факт самиот засебе, туку е во врска со следење на оние литературни и други дела (критики и сл.) што се во врска со тоа, а што подразбира ангажирање на времето за читање.

Зашто, ако младиот творец сосема ноншалантно се однесува спрема времето, односно ако времето не го вреднува високо, пропорционално на таквиот негов поглед, такво ќе биде и „производството“ на литературни дела, како индивидуален придонес во македонската литерарна ризница.

те прашања што секој треба да си ги постави по доаѓањето (раѓањето) на Земјата: "Кој сум јас", "Зошто сум овде (на Земјата)?", "Во што се состои моето страдање овде", "Зошто некои луѓе се слични на Бога, а други - на сверови?"

4. **Заклучок.** Секој автор, кога се осврнува на лик од свое дело, во неговото претставување може да постапи на различен начин. Така и јас правам со тоа што се обидов да извлечам одредени акценти од ликот на Трајан во романот *Песна ошйеана*, на начин за кој мислам дека само така треба да се постапи.

И при пишувањето на овој труд, а и сега, мислам дека би било непродуктивно, како што делум и наведов на почетокот во трудот, кога ликот на Трајан би го претставил онака како што е во романот - вадејќи само одделни делови од романот, што би било само губење на драгоценото време, особено за оној читател кој го прочитал делото, а за оној кој тоа сè уште не го сторил – губење на интересот да го прочита истото.

Мојот приод во претставувањето на ликот на Трајан, се надевам, е успешен, пред сè, поради тоа што, преку ликот Трајанов ја докоснувам општочовечката димензија на секој човек, она што би можело да биде заедничко, односно – општочовечкото својство.

D-r Blagoja Brajanovski

BEHIND THE APPARENT – LIES THE REAL UNDERSTANDING

(Motive: Trajan as a main character in the novel “The Song That Is Sung Back”)

The essence of the author’s message, for variety of reasons, very often because of current moral and societal norms, taboos and prejudices in the time of creating of the novel, remained wrapped in a symbolic story. The character of Trajan concerns all other young people in Macedonia in their effort of personal literary development (upliftment).

Trajan is a village boy as many other village boys who continued his education in different environment without his parents protection. Compared to his fellow boys from the town he was like parachutist from the sky. The unknown environment constantly puts pressure upon him. Everything is new and unknown to him. Everything is left to his resourcefulness.

Петре Димовски

КОСМИЧКАТА ВИЗИЈА НА АВТОРОТ

Главниот лик во секое мое дело е наполно моја креација, мое видување, моја визија, преку која е изнесена мојата идеја што во тој миг ме преокупираше и се наметнала за да ја поставам и изнесам; тоа се моите сфаќања, моите сознанија, моите познавања, погледите на светот, мојата филозофија. Тоа е наполно мој проект, мој начин на изразување.

Колку таа визија ќе ја пренесам на ликот зависи исклучително од мојата вештина на уметничко изразување, од моето животно и творечко искуство, од силата на имагинацијата со која ме презел чинот на создавање.

Тоа е еден мал космос во мојата меморија, кој има свои правила на кои се потчинува, законитости по кои се управува, орбита по која се движи. И гравитација која го држи во светот на моите барања и очекувања.

Притоа, интересно е дека јас самиот ги поставувам правилата на дејствувањето.

Пилотот во „Балканскиот ѓавол“ е визијата на мојата идеја дека војната носи разурнувања и страдања и деструктивната сила треба да се трансформира во енергија што ќе и користи на љубовта, со давање можност таа отворено да дејствува за да им се спротивстави на мрачните сили што носат зло. Полетувајќи со авионот, кој е во тој миг олицетворение на уништувањето, мојата идеја го иницира и прави оној пресврт кога пилотот Никола го менува правецот од маршрутата во наредбата, за да ја спаси целта што треба да ја уништи, и по цена на ризик од самоуништување. Никола не сака да живее во разурнат свет, мојата визија не е тој разурнат свет, но спротивставување на деструктивната сила и прифаќање борба тој да се зачува и спаси од разурнување.

Полетувањето на авионот, неговото движење низ воздушниот простор може да се и надвор од мојата идеја, тие може да и припаѓаат и на антиидеја-

та. Мојата идеја е, тој миг да се спречи уништувањето што ќе го предизвика авионот, зашто неговата цел за полетување е токму одредена за уништување, односно неговата мисија е со деструктивна порака од командното место. Тој авион јас го пуштам да полета, исто како што го пушта неговата команда. При тоа полетување ние имаме различни идеи, воената команда што ја дава наредбата и јас-писателот, што наметнал друга визија. Значи, тука се остварува мојата визија, а не визијата на командната гарнитура. Јас не се спротивставувам на полетувањето на авионот бидејќи без неговото полетување нема да имам дело. Тука не можам ништо да сторам, мојата интервенција би била исто така уништувачка-би го уништила делото. Авионот полетува, авионот е во небесните висини и заканата е наполно реална тој да ги фрли бомбите кои со својата експлозија ќе предизвикаат големо уништување. И сега од овој момент јас го преземам авионот од командната кула и постанувам навигатор, сега настапува мојата визија за одвивањето на дејствието и сега се остварува мојата идеја, да се одбегне уништувањето. Но тоа не може наполно да се анулира, зашто командната кула задржува извесна моќ над леталото и кога пилотот ја одбива наредбата на командната кула и ја прифаќа мојата да не ги фрли бомбите над населеното место, но да избега кон планината, тие што сè уште имаат моќ над него му ја праќаат ракетата да го уништи. Авионот е нивни и тие го уништуваат, но пилотот е мој и го катапултирам за да слезе безбедно во шумата. Притоа јас ги следам моите сфаќања, мојата идеја да се одбегне уништувањето и мојата визија пилотот да се спаси од предизвикување злосторство.

Некогаш има моја идентификација со ликот. Но, мојата идентификација не е секогаш застапена и не смее да биде, зашто во некои ликови внесувам и своја антиидеја, своја антивизија за да може мојата идеја и мојата визија да се сфатат, да се прифатат, да постојат, да егзистираат, да ја изразат мојата филозофија.

Каде се движам натаму?

За да го проектирам ликот Пламенка (во истоимениот роман), мојата визија се движи во димензии на времето и просторот од цел човечки век, на македонски простор од предилинденскиот период до создавањето на самостојна независна Македонија, време на страдања, востанувања, борби и опстанок, безизлезност и надеж, отпор и саможртва, кога се менуваат завојувачи и окупатори, кога созрева сознанието за самопочит, самоиницијатива и самостојност.

На тој лик јас му го внесувам моето сфаќање за просторот и времето каде го сместувам и каде му одредувам дејствие. Јас го водам низ негови-

от живот, но често тој може да ми забегам по свои патишта, надвор од мојата мисла и контрола, да се наметне со својата индивидуалност и посебност каде не може да се интервенира, било да ја заведе мојата мисла во други насоки и поради мое невнимание да ми ја замени идејата. А јас сè уште можам да бидам во заблуда дека сум ја следел својата идеја, но кога читателот ќе открие друга насока, мене ми останува да се бранам дека тој не ја открил мојата идеја. И кој треба тука да биде во право: јас-писателот или тој-читателот? На тоа би следувало двобој-полемика, и пак од софистицираноста на оружјето што го поседуваме и вештината со која ракуваме ќе се остварува резултатот.

На пример, во романот „Крилја“ главниот лик носи еден мој одреден поглед на ситуација која не се случила, но можела да се случи. Додека работев во еден тунел, се случи експлозија. Тоа е вистината на која се базира содржината на ова дело. Тоа е појдовната поента од каде мојата фантазија создава случка после експлозијата. Се урива тунелот. Главниот лик, за кого никој не знае дека бил овде, зашто тоа му е прв ден на работа и сè уште не е евидентиран, па никој не трага по него, останува заробен во тунелот. Мојата главна идеја е како во дадената ситуација би се однесувал и како би опстанал одвоен од светот толку долго колку што е потребно да се врати пак во истиот тој свет од кој насилно е одвоен. Јанкула, главниот лик од романот, ја следи мојата идеја, мојата визија на тој имагинарен живот кој треба да се трансформира во реален за да биде уверлива приказната. Единствениот излез од тунелот е отворот низ каменот над океанот, од кој се простира рамен брег што не може да се совлада, нити да се скока од таа висина, зашто долу се гребени биени од брановите.

Но, кај главниот лик треба да остане надежта, тоа е мојата идеја дека ќе го охрабри и подготви за спас, така ќе издржи во заробеништвото и ќе опстои до спасоносниот миг, кој во неговата надеж постои. И кај Јанкула: „На место очај навлезе верба.

„Ќе има спасение! Само треба побрзо да се подготвам за да го изведам летот кога таа ќе дојде! А ќе се врати!“

Знаеше дека шумот на морето го одзема довикувањето. Не може да се чуе. Затоа треба да е подготвен за скок. Но не во амбис, туку со лет, спасоносен, во меката прегратка на морето. Потоа ќе го започне пливањето во друштво со девојката.

А еве, девојката се појавува од ширината на морето. Не плива, туку трча по гребенестата синевина. Босите нозе одвај дали ја допираат водата. Лесно отскокнува од бран на бран. Косите ѝ се развеани и го фаќаат ветрот во

своите раздипли. Таа го гледа, го топи со погледот, размавтува со рацете и го довикува.

„Дојди! Ќе скокаме по водните сртови!“

Денот е со месечев сјај и се простира низ сребрениот блесок на измаглината.

Јанкула стои на работ од понорот. Под него разлетуваат пердувестите перничина од брановите. На рацете му се поставени крилјата. Размавтува, го исчешлува каменот, ја раскрева прашината што се таложела по нерамнината и, полетува. Не како птица, туку како бумбар. Главата му е погоре, нозете отпуштени надолу, а со рацете вешто и брзо мавта, го заграбува воздухот, и тој струејќи крај него, му го гали и освежува лицето. Му се растегнува широка насмевка. Брановите минуваат далеку долу, а летот е така лесен и едноставен, што се исчудува зошто не го испробал порано и зошто, всушност, човекот толку долго чекал за да почне со своето летање. Девојката е пониско од него. Довикува и убаво ја слиша: „Ајде како птица! Летај како птица!“ Ги издолжува рацете, сега крилја, замавнува силно и крилјата го понесуваат кон врвовите. Под него исвирува воздухот, а косата му се развева и му се бранува. Во голема брзина прелетува над девојката, потоа секавично се извишува кон небото, а околу него летаат многу птици, разиграни и расцрпорени. Јанкула понира надолу кон морето, кон девојката и гледа како таа се зголемува, се оформува од точка во прекрасна птица и го пресретнува во висината.

И го започнуваат танцот над морските бранови. Се превиваат и искршуваат, а свонлива смеа го надзвучува ветрот и пробива кон сите страни. Долетуваат на голема карпа што се издига над морето и се спуштаат на мазниот камен, вајан од брановите. Тогаш Јанкула забележува дека девојката нема крилја. Се погледнува себе и се преплашува: „Како сум можел да летам без крилја?!“

Од далечината се задава маглива белина што се движи кон нив и ги подзема. Пак се високо горе, фатени за рака пловат под синото небо. „Сега нè носи ветрот“, се присетува. „Инаку како би летале без крилја?“

Девојката се одвои од него. Се оддалечува и му мавта со рацете. Тој ја довикува да го причека, но таа заминува и се губи, а по неа останува гласот што пробива како свонливо ехо од белата измаглина. „Пак ќе се вратам! Јас сум надежта!“ слуша.

Онака сам, се заплашува дали без крилја ќе умее да лета. Мавта со рацете, а разбеснетото море се накрева за да го дофати. Размавтува посилено и побрзо и, слуша крик на птици. Првкатаат и одлетуваат низ ноќта. Низ про-

зрачноста го гледа таванот од Светлата одаја, го препознава по сите толку пати видени бележја, но во свеста уште му е летот и уште мавта со рацете.

„Беше убаво“, рече, станувајќи од подот на тунелот. „Беше волшебно убаво!“

Надежта како привидение го води кон неговата цел, кон бегството од заробеништвото во тунелот, кон спасот, кој со една голема верба во можноста, го остварува.

Petre Dimovski

THE COSMIC VISION OF THE AUTHOR

The main character in every work of mine is my creation in full, my view, my vision, through which I present my idea that preoccupied me at the moment and forced me to expose it; it is my understanding, my knowledge, my views of the world, my philosophy. It is my own project, my own way of expression. In what extent I will project my vision through the character depends upon my skillfulness and art expression, from my life and creative experience, from the power of my imagination in the act of creating. It is a little Cosmos in my memory, that has its own principles to which it surrenders, laws by which it is governed, orbit along which it moves, also the gravity that holds my world of needs and expectations.

It is important for me to set the action rules by myself. The pilot in “The Balkan Devil” is the vision of my idea that the war always brings ruination and suffering and the destructive force should transform itself into an energy that will serve love. I give love the opportunity to oppose the dark forces that bring the evil. When the plane is taking off, it is the moment of ruination, my idea initiates the transformation, the pilot Nikola changes the route of the command in order to save the aim planned to be destroyed. I give the character my understanding of space and time by putting him in such situation and action. I lead him through his life, very often he escapes in his own ways, beyond my thought and control, imposing his individuality and exceptionality where I cannot interfere, misleading my thought to other directions, especially when I am not aware to change my idea. I could be in illusion that I had followed my own idea, but when the reader discovers the other direction I begin defending myself by saying that he misunderstood my idea.

Весна Ефимова - Сотировска

УМЕТНИЧКАТА ЛИТЕРАТУРА – ФОРМА НА ИНТЕРПРЕТИРАЊЕ НА СВЕТОТ

Со самото раѓање, со самото излегување од мајчината утроба, човекот влегува во светот на Непознатото, во светот исполнет со нечитливи, необјасниви, таинствени, шифрирани, настани/прагми, парадоксални и двосмислени појави и нешта, неразбирливи текстови, почнувајќи од текстот на Бога. Оттаму и човековата потреба да се распрашува кој е и што е? Како и кога настанал Светот и неговиот обид да го протолкува светот, неговите необјасниви појави и текстови.

Уметничкото творештво е облик за толкување на светот. Толкувајќи го светот човекот се толкува себе си, па оттука книжевноста е толкување на човекот. Литературните приказни и животните истории не се исклучуваат, туку се надополнуваат. Приказната му припаѓа на животот пред да се протера од животот во пишувањето и повторно се враќа назад, во животот по пат на присвојување. Преку приказната се толкува светот. Таа е чин, таа е сведоштво преку кое се искажува светот. Приказната не се раскажува сама, таа треба да биде раскажана, во тој миг на искажување навира сеќавањето, навираат живите слики и емоциите. Со тоа што ќе се искажат тие ќе се запаметат (јазикот е меморија, она што не е запишано има шанси да се подзаборави, пред да се освести во збор), јазикот помни и против нашата волја.

Не може да има приказна без раскажувач, приказната и раскажувачот се основните конститутивни елементи на расказот и на романот во кои имаме присутен раскажувач и присутна приказна. Умберто Еко вели дека “раскажувачот ја посредува субјективната и колективна свест зад коишто секогаш се крие нечиј интерес, некој етички систем на вредности, некоја интенција”. Расказот/романот е облик на толкување на некоја стварност, на некое време, на нечија етика

Постои и некој кој ја дознава приказната, ја преработува и ја пренесува на друг, другиот ја пренесува на трет човек и така приказната се прераскажува што е многу битно затоа што со прераскажувањето приказната се толкува и се меморира.

Романот “Средба со непознатиот” го опишува животот на една генерација која штотуку влегува во посериозните животни искушенија, во лави-

ринтот на животот. Преку своите ликови се обидува да ги разработи, да ги протолкува, да ги проектира, проблемите на луѓето овде и сега, проблемите кои секојдневно не опкружуваат сите нас. Главниот лик се обидува да го долови ликот на современиот човек кој страда од чувство на невдоменост, од чувство на просторна нелоцираност, без стабилни пунктови за мапирање и освојување на светот околу.

Кате (главниот лик во романот „Средба со непознатиот“) е родена во Македонија, тука се нејзините корени, тука ги направи првите чекори, тука ги изговори првите зборови, тука ги научи тајните на животот. Дали географијата се потврдува како зла судбина на Кате и на сите други родени во Македонија, родени на Балканот, ако се знае дека на Балканот човекот ги губи своите права и своите вредности, го губи својот идентитет. Ако се знае дека балканците се одредени како Друго во однос на Западна Европа.

И да не забораваме дека Балканот е кризно подрачје кое го влече со себе прашањето на опасност, на војна која доаѓа од него. Тој се здоби со глас како место на несигурност, место на конфузија и непријатности, место кое изобилува со опасности. Насилството и убиството се примитивни црти припишани на словенските народи.

Кате е убава млада девојка која потекнува од сиромашно семејство, растена без татко, го завршува економскиот факултет со одличен просек и очекува набргу потоа државата да застане зад неа и да ѝ најде работа, очекува да почнат да се остваруваат нејзините соништа, да почне да ги следи своите идеали. За жал, наместо животот да ѝ се одвива како што очекува, неа ја следат низа неприлики, почнувајќи со тоа што не може да најде работа, нејзините молби не се прифатени во ниту една банка, во ниту една приватна фирма, во ниту една државна институција, и во неа “оживува немирот и неспокојството, што ги имаше закопано длабоко во себе. Ѓ се отворија старите рани скриени во нејзината душа кои никако не може да ги излекува. Поразена и скршена го чува револтот во себе поради неправдите што ѝ ги носи животот и светот во којшто живее. Немоќна сето тоа да го исфрли од себе, постојано ѝ струи низ крвотокот и си носи со себе негативни последици по нејзиното расположение и по нејзиното здравје”. Полека го прифаќа поразот, сфаќа дека овде светот од нејзините соништа не може да го допре на јаве, затоа се почесто размислува да го напушти родниот град.

Запознавањето со Сашо, кој патем речено е згодно момче со крупни плеќи како “незаменилив знак за машкоста” и кој е дојден од Австралија, ѝ нуди можност да ја остави татковината, одредена како периферија на западно-

европското јадро, негово економско и социјално слепо црево и да замине во Австралија, земја која е синоним за напредок, ред, развиток, земја која е слика на еден идеал. Додека Балканот е етикетиран со валканост, пасивност, несигурност, склоност кон интриги, неискреност, опортунизам, мрзливост, суеверие, тромост, неефикасност, нестабилност, додека Балканот е синоним за племенското, примитивното, варварското и назадното, Австралија ја симболизира чистотата, редот, самоконтролата, чувството за правдата или, поточно речено, повисокиот степен на културен развој којшто го облагородува човечкото однесување. Се смета дека жителите на Балканот не водат сметка за стандардите коишто цивилизираниот свет ги поставил како нормативи.

Кате уште од самиот почеток го наметнува проблемот на егзистенција на младите, проблемот на себеоткривање, на откривање на сопствениот идентитет и себелоцирање во светот кој не опкружува, таа е типичен претставник на младата генерација. Кате го опишува нивниот секојдневен живот со сите препреки кои го оневозможуваат неговиот нормален тек.

Сашо му ја нуди својата љубов, на спектакуларен начин ѝ предлага брак, но ништо конкретно не ѝ ветува. Љубовта и сознанието за туѓата земја на Кате ѝ ја враќа надежта и ја стават на границата меѓу овој свет и светот кој е далеку оттука, светот од нејзините соништа и фантазии, свет кој треба да ѝ ги исполни сите неостварени желби. Понесена од љубовта ќе ја донесе одлуката да замине далеку од нејзината фамилија, со својата визија за среќен живот, за исполнет живот.

Медениот месец, прошетката низ австралиските знаменитости ѝ го ветуваат замислениот живот, но таа визија кратко трае. По доаѓањето во Сиднеј работите нагло се менуваат, следат низа осамени и таинствени денови.

Кате го менува физичкиот, екстериот, надворешен свет, но нејзината интима останува иста. Ниту таму во земјата на нејзините соништа не ѝ се исполнија желбите. Нејзиниот нов почеток со болно заминување од родната грутка во непознатото ѝ покажа дека мистеријата на животот е иста на секое тло.

Далеку од дома, оставена самата на себе, и мајка ѝ е и сестра и другарка и пријателка, оставена на границата меѓу веселиот град и мртвата куќа. Нејзиното присуство во огромната куќа не е добредојдено, ја избегнуваат свеќорот и свекрвата, додека “заморот на нејзиниот сопруг е поголем, од желбата за нејзиното топло тело”. После низата осамени денови и непреспани ноќи повторно се наоѓа на раскрсница, која од неа бара одлука, бара да се одлучи меѓу неа, мајка ѝ (која Кате постојано ја лаже дека во Австралија ѝ е убаво) и нејзиниот сопруг. Притоа, потенцирам дека конзерватизмот и старомоднос-

та се неразделни од провинцијата од која потекнува Кате. Тука се верува дека жената треба да и биде подредена на мажот, покорна и послушна, затоа што Господ ја создаде Ева, првата земска жена, за да го спаси мажот од осаменоста. Господ жената му ја наменил на мажот. Овде вековите не се менуваат, тие постојат напоредно, старите обичаи не се нарушуваат, мртвите идеи не се закопуваат, балканците се одликуваат со идеален конзерватизам.

Затворена во нејзиниот свет, недостапна за никого, се обидува да се сети на нешто заборавено, нешто што ѝ тлее на самиот раб на разумот, но не ѝ текнува. Направи напор за да сфати што сака совеста да ѝ каже. Полека ѝ идеа мислите по ред. Тоа е тоа. Кате сфати дека клучот е во неа, дека не треба да дозволи никој да фрли сенка врз нејзиниот ден, дека не треба никој и ништо еднадвор да влијае врз нејзиното расположение, ниту еден ден од нејзиниот живот. Сфати дека ова е нејзиниот живот и дека треба да се потруди да го живее најдобро што може во условите кои што ѝ се дадени. Одлучи да живее за себе, за сопругот и за нивната иднина, верува дека само така ќе може јасно да го следи патот на својата судбина.

Кате е книжевен лик превземен од реалноста, во неа се гледам себеси, те гледам тебе, ја гледам неа, ве гледам сите вас, млади луѓе. Таа ја раскажува мојата, твојата, вашата судбина, мојот, твојот, вашиот живот...живот најден на раскрсницата меѓу овде и таму, меѓу домот и непознатото, меѓу своите и меѓу туѓите. Во неа секој може да се препознае и од неа секој може да научи. Таа ја проектира днешнината, овде и сега, пренесувајќи една многу важна порака, а тоа е дека вистинската среќа е скриена во нас самите и ја предлага љубовта како моќно оружје во борбата со животот, притоа мислам на љубовта кон себе и љубовта кон другиот.

Проектирањето на интимата треба да ги земе во предвид личната представа за вистината/реалноста, но и представата на другиот, за да може да се дефинира како индивидуален и колективен субјект во контекст на заедничко живеење во рамките на дадени институции. Трагањето подобар живот, кон доброто живеење, на извесен начин ја опфаќа и смислата на праведноста, што значи дека не се ограничува на интерперсоналните релации туку се простира и врз животот на институциите, каде под институција се подразбира структурата на заедничкото живеење во рамките на еден народ, нација, држава, општество... Од една страна станува збор за етички примат на заедничко живеење, наспроти заедничкиот живот над принуди кои се врзани за правните системи и политичката организација. Да не заборавиме дека

на Кате ѝ беше оставена можност да живее со сопругот две години за да го земе австралиското државјанство, но таа категорично го одби тој предлог.

Кате, како и сите ние едноставно е вплетена, втурната во една дијалогска, динамична реалност во која нема дадено една априори смисловна рамка, туку не остава сами да трагаме по смислата на сопствениот живот.

Vesna Eftimova - Sotirovska

THE BELLETRISTIC LITERATURE IS A FORM OF INTERPRETING THE WORLD

Interpreting the world, the man interprets himself, therefore the literature is an interpretation of the man. The literary stories and life histories do not oppose each other, but they complement each other. The story belongs to life before driving it out of life into writing and it returns back to life through usurping. The story interprets the world. It is an act, it is a testimony by which the world expresses itself. The story does not retell itself, it has to be retold, in this moment the memories erupt, erupt the live images and emotions. When out they can be memorized (language is a memory, that what is not written down could be easily forgotten, before turning into word), language memorizes again our will.

Kate is a literary character taken over from reality, I see myself in her, I see you, I see her, I see all you young people. She is retelling my destiny, your destiny, my life, your life found on the crossroads between here and there, between the home and the unknown, among your nearest and among the strangers. In her, everyone can recognize oneself and from her everyone can learn. She is a projection of the everyday life, here and now, bringing a very important message of the real happiness that is hidden in us, proposing love at the same time as a powerful instrument in the battle of life which is the love for oneself and the love for others.

Д-р Цане Здравковски

МОИТЕ ЈУНАЦИ

Прелистувајќи ја книгата „Отаде системот“ на Иван Цепароски, наидов на чудесната вистина дека „биографијата најчесто говори малку, но неодминлива е“. Ова е вистина, која буквално се однесува на севкупното мое прозно творештво, зашто тоа, всушност, е своевидна автобиографија. Неа ја почнав уште во далечната 1956 година со првиот објавен расказ „Недоизреченост“, посветена на младешката непостојаност,

да не речам и неверност, во времето на студентските години кога младите момчиња лесно „скокаат“ „од трн на трн“, не оставајќи зад себе ни лузна од таквиот „грев“. Така, всушност, започна растежот на првиот циклус раскази за пелагонискиот ороводец Андреја Џумковски, објавен во првата моја збирка раскази „Откорнувања“. За тоа симпатично момче не без занес, а сепак со многу искреност еве вака сум проговорил во тие далечни времиња:

„Топли раце секогаш се подаваа кон него, а тој лакомо ги прифаќаше и сиот им се предаваше. Не, не ги прифаќаше Андреја. Не беше неверен Андреја. Тоа беше само луда игра на крвта пелагонска. Секогаш шумеше ветрот вонеа и тој страстно ги развртуваше девојките околу себе... Тоа оро ергенско уште како дете го заучи. Тогаш беше малецкав, но јадер во раменцата и девојчињата го задеваа. Андреја ги збираше околу себе и во ливатките ги водеше, па береа таму киселец и млечки што се јадат, а потоа збираа капинки и рачињата си ги драскаа, та крв им протекуваше. Тогаш Андреја им ја бришеше крвцата од рачињата, им ги кршеше прстињата, а момичките се кикотеа и си ги поткреваа фустанчињата за да си ги стават во нив капинките. Сиркаше скришум Андреја и почна чекор по чекор момчето ороото да го заучува.“

Така, младиот ерген ороводец, набргу стана мошне вешт љубовник, та ја доведуваше во тешко искушение дури и верната жена Велика Паралов-

ска, сопруга на првоборецот Марко Шаторковски. Но, како сè што одминува во животот, така одминуваше и младоста на Андреја Џумковски, така што во расказот „Уморениот ороводец“, објавен во мојата втора збирка раскази „Матни води“, го гледаме и неуспехот, поразот на некогашниот неуморен ороводец, лудо растрчан по убавите девојки. Сега со сета своја резигнација тој ја сфаќа вистината за себе и поразен го напушта ергенското оро.

Меѓутоа, Андреја сериозно се замешува во личниот живот на татко си, Толе Џумковски, и го наговара да појде со него в град, со што, всушност, ја предизвикува прераната смрт на својот родител. Но, како што Толе тешко го напушта родното село Пелагон, така и Андреја мачно ја напушта татковината и на тој начин е заокружен животот на овој впечатлив млад јунак во моето прозно творештво. Сепак, него го среќаваме и во необјавениот роман „Воскрес“, каде сме сведоци на неговото враќање од туѓина. При ова не можеме, а да не признаеме дека во повеќе елементи при градењето на ликот на Андреја мошне лесно се препознава авторот ...

Еден од главните ликови во мојата проза е веќе спомнатиот Толе Џумковски, татко му на Андреја. Тој е мошне впечатлив лик особено со огромната љубов кон привлечностите во неговото родно село Пелагон, а и со мачното „откорнување“ од него. Токму за „откорнувањето“ проф. д-р Благоја Брајановски вели: „Описите што ни ги дава писателот се најубавите страници во романот; тоа се и најубави страници во нашата повоена македонска проза“. Еве еден кус цитат за „откорнувањето“ на Толе од Пелагон: „Ајде! Не чекајте! Откорнете ме, однесете ме, секнете ги во мене изворите на Пелагон; изматете го во мене виното од лозјата! Само, ве молам, оставете ме да се изнаплачам, но не со солзи, туку со сронување на многу грутки земја врз моите избраздени дланки. Причекајте ме да го собирам целото путје од багремите, од ливадите, од пчениците и да го понесам во пазувите, зашто без мирисите од полето, брзо ќе ви умрам, синчиња мои!“

Толе Џумковски е нараторот на мојот прв роман, „Дамка“. Тој како лик е мошне впечатлив и во романот „Синцир“. Неговата разделба, најпрво од Пелагон, потоа и од синот Андреја, а најпосле и неговото загинување под забреваните тркала на локомотивата, тоа се мигови кои тешко бледнеат во сеќавањата ...

Како Толе Џумковски, така и Марко Шаторковски е неизоставно присутен во повеќе мои романи: „Дамка“, „Синцир“, „Дојденци на Хера“, „Црно злато“, па и во веќе спомнатиот необјавен роман „Воскрес“. Марко Шаторковски најпрво го запознаваме како првоборец во борбата за ослободување

од фашистите, а потоа како ослободител и градител на татковината, но и како главен виновник за неизбежната миграција село - град. Тој континуирано прави натчовечки напори да им помогне првенствено на своите соселани, најпрво во селото, а потоа и во градот, со желба, со искрена настојчивост да ги извлече од безизлезот во кој паѓаат, а за што чувствува и сопствена вина. Со таквата настојчивост, тој на свој начин се диференцира како главна личност и оформен лик во мојата романескна проза. Во оваа пригода само уште ќе спомнам дека немав творечка смелост да го завршам романот „Црно злато“ сè додека татко ми беше меѓу живите мои прототипови. А кога се случи неминовниот крај, тогаш дилемите веќе самите по себе беа решени ...

Како што секој човек во животот има пријатели, исто така има луѓе кои се обидуваат да му го попречат патот. Така, како главна негативна личност во веќе спомнатите романи е Гроздан Невеновски. Од разбирливи причини се воздржувам да го именувам прототипот за градењето на Гроздановиот лик. Но, тие читатели кои поодблиску ги познаваат изворите од кои се напојува моето прозно творештво, мошне лесно ќе го препознаат. Битно е што тој лик доследно се однесуваше на релацијата добро - зло до крајот на својот живот. Впрочем, во таквото однесување немаше нешто ненормално, а со тоа и мошне воочливо. Впрочем, на сите страни околу нас има луѓе кои се радуваат на нашите успеси, но и такви кои се радуваат на нашите неуспеси и порази.

На крајот би кажал збор - два за главниот женски лик во мојата проза. Без сомнение тоа е сопругата на Марко Шаторковски, Велика Параловска. Таа е патријархална жена во нашата современост, која уверливо ги потиснува во себе сопствените страсти и успева да ги скроти, па дури и да ги изгасне за да му остане докрај верна на својот сопруг. А тоа што таа реално е доведена до работ на неверството самото по себе мошне речито говори дека на вистинскиот човек не му е ништо туѓо и несфатливо сè што е човечко.

Говорејќи за неколку поважни јунаци во моето прозно творештво, сосема сум свесен дека правам грев на мноштво други јунаци, кои овде воопшто не ги спомнувам. Но, концепцијата на овој респективен аудиториум тоа не ми го дозволува, зашто и нема претензии на сеопфатност, така што спомнатиот грев самиот по себе се елиминира. Свесен дека на волку скуден простор не е можно да се каже нешто повеќе, останувам со надеж дека тоа веќе поопстојно е сторено во другите мои романи, такашто тоа што не успеавме да го кажеме овде, тоа тие ќе го сторат пред своите читатели. Со таква надеж и го завршувам ова мое излагање.

D-r Cane Zdravkovski

MY HEROES

My whole proze literary work is in a way my biography. I started it in the far 1956 with my first published story "Partially stated in words", dedicated to youthful inconsistency not to say unfaithfulness, in the time when I was a student, when youngsters easily "jump" "from thorn to thorn", without living a trace of a scar because of their sin. It is the time of the development of the cycle of stories about the Pelagon, the hero leader Andreja Dzumkovski published in my first collection of songs "Uprooting". Of this nice young man, not without fascination, in those times I spoke like this: "Hot hands always are stretched towards him, he accepted them with passion in full surrender. No, no Andreja was not accepting them. Andreja was not unfaithful. It was only a crazy dance of the Pelagon blood. The wind was always rustling in his blood and he was reaming the girls around him." Tole Dzumkovski is the narrator of my first novel "The Stain". As a character he is making a big impression in my novel "The Chain". His separation, in the first place, from Pelagon, later from his son Andreja, at the end from his life under the rumbling wheels of the locomotive, these are moments that hardly fade away from my memory...

Владимир Костов

АТРАКТИВЕН РЕАЛИЗАМ

Седно како се именуваат и класифицираат литературните правци и седно со каква аргументација теоретски се елаборираат, белетристичките форми на нивните автори верификувани се со печатот на времето во кое се создадени и со потписот на авторот кој е чедо на своето време. Поинаку речено, тие се општествено и историски детерминирани. Што се однесува до авторството, тоа може да се потврди со името и презимето на авторот или авторот тоа да го стори со псевдоним, но тој во никој случај не може да ја избегне својата идентификација зашто стои зад секој збор од вокабуларот на својот уметнички текст. Дури и во херметички затворени дела, тој ќе најде начин да се пројави како менс - легис на уметничкиот текст, оклештен дијаболично или во лик на Агнус Деи. Во разногласието (по Бахтин) на уметничкото дело или во какофонијата на овој вревлив свет, неговиот глас евангелски ќе се огласи зашто уметноста е религија со сите атрибути што ѝ припаѓаат, а најмногу со мистиката во нејзината основа, од едни сфатена како повторно соединување со Бога, од други антрополошки реализирана преку човекот како Бог. Вака сфатено, делото на уметничката литература се пројавува како духовен производ, супстантивизиран во својата содржина преку „волшебната“ формула вокс попули - вокс Деи.

Иако креацијата е индивидуален чин, таа ќе биде реализирана само ако е поттикната и активирана среде милјето на сложените општествени системи, проникнати со идејата за хуманизам. Проникната со родољубие, ќе биде родољубива само ако е истовремено и човекољубива. Меѓутоа, според актуелниот национален и светски тренд, литературата креирана според тој принцип може и во најголем број случаи се пројавува како дехуманизирана, како естетски феномен опстојувајќи и сама по себе и сама за себе, но, парадоксал-

но, само наспроти нејзиниот хуманистички ангажман, како негова негација при што кај тој вид литература (формалистичка во сите нејзини варијанти) катарзата доаѓа по истиот пат по кој дошла до својот поетски апогеј, но изоден во обратна насока според примерот на античките трагедии.

Во современите литературни дела, создавани во епоха на сеопшта криза на моралот, констатираме и криза на естетиката. Испразнети од содржината, тие се лишени од формата како од нејзин духовен екстракт, па се налагаат како сеништа, како фантоми од стрип - сториите кои покрај во уличниот печат, парадитираат и во детските списанија. Потенцирам, како фантоми, а не како духовна вредност, како духот во Хамлет наспроти кој данскиот принц се отелотворува, и не како Исус кој со „смртта, смртта ја победи“.

Обесветена и профанирана, консументите на таа квази - литература, на тој книжевен сурогат, при недостиг на критичко мислење, ја прифаќаат неа како етичка и естетска вредност, пласирана од различни центри на културно-политичка моќ како духовна храна. Особено таа културна диверзија се врши во духовната и во емоционалната сфера преку моќните средства на пропагандата, божем како цивилизациска придобивка. Доведени сме во апсурдна ситуација: квази - културата преку таканаречените бестселери и хитизданија, пласирани на книжевниот пазар во огромни тиражи, се промовира како врвна вредност. Во скалата на естетските и моралните вредности, субкултурата ја потисна вистинската култура. Дури се оди во таква крајност, општествено ангажираната литература да се смета за нуспродукт; уште ако оди со нагласен алтруизам, да се анатемиса како ерес.

Оттаму претпоставувам дека Сартр (кој се смета за творец на поимот ангажирана литература), наместо традиционалниот термин порака на делото во смисла на неговата хуманистичка мисија, го употребува поимот „апел“ со она алармантно SOS на брод што тоне. Има ли кој да го чуе тој очаен повик? Има ли спас за бродоломниците? Спасот е во ангажираната литература, но пројавена во нова, атрактивна форма, во форма, - звучи парадоксално - во форма на бестселер! Тоа значи, да се победат кичот и шундот со нивните изразни средства, сликовито речено, да се победи ѓвалот со неговото оружје на негов терен, во неговиот пекол.

Ако треба вербално да ја дефинирам таа и таква литература, и би ја дефинирал како атрактивна со сатирата како нејзин спиритус мовенс во сите нејзини форми: содржински како активистичка, борбена, социјална, идеолошка, политичка, филозофска, моралистичка и тн., но бидејќи таа е уметничка литература, истовремено и интересна, привлечна, примамлива, мил-

на, милозвучна, вчудоневидувачка, волшебна итн. во таа естетска насока, а пред сè катарзична. Стариот добар реализам - особено оној со фолклорна провиниенција, карактеристичен за нашата книжевна средина - да се облече во ново руво.

Тоа ново руво не е како што е новата мода во облекувањето, поточно во стриптиз соблекувањето; не е во тоа што во литературниот текст се напушта ортографијата, па и тој се пројавува соголено; промената не е, значи, соблазнително помодна, туку длабинска, океанска, интуитивно насетена уште од Артур Рембо во неговата поема „Пијаниот брод“, кој во поетовата визија е антиципација на луксузниот брод „Титаник“, тргнат да плови од Англија во Америка, но кој удирајќи на санта мраз, претрпе бродолом.

Литературата не е луксуз. Таа е општествена свест и совест. Лишена од тоа својство, а наконтена атрактивно, тоа е шунд и кич, историски обусловена, сеедно во каков контекст се реализира содржината на книжевното дело, тоа бара соодветна форма. Овде може и треба да се постави прашањето: накалемени на ангажираната содржина, нема ли атрактивните форми на шундот да ја одбијат таа форма како туѓо тело? Или, сеедно, формата да ја одбие атрактивната содржина? Впрочем, Достоевски, кој беше рекол дека убавината е таква сила што може да го спаси светот, своите теми ги преземал од црните хроники на дневните весници.

Покрај мноштвото новитети во сите области на животот нема причина тој калем да не се прифати како новитет; покрај неореализмот, магискиот реализам, поетскиот реализам и мноштвото други „изми“, атрактивниот реализам, што се заговара во овој свет, може да изигра значајна улога во елиминирањето на доминацијата на шундот кој како ‘рѓа го јаде духовниот живот на луѓето. Оваа моја пилот-идеја, која сама по себе е атрактивна (можеби и шокантна), без претензија е да се понуди како литературен манифест за кој претпоставка е посицрпната и попрецизна елаборација. Мојот залог во тој поглед е мојата литературна визија проектирана во моето литературно творештво, парадигматично во ликот на Учителот од истоимениот роман кој го сметам за роман - фокус во кој се апсорбирани сите мои литературни идеи, вклучително и идејата за атрактивен реализам. Дисперзиран речиси во сите други мои романи, новели и раскази, тој модел може да се препознае и во ликот на Вујко од романот со ист наслов кој е пандан на Учителот, негова сатирично - параболнична верзија, негова опачина преку која денес светот повеќе се пројавува отколку преку своето лице.

Vladimir Kostov

ATTRACTIVE REALISM

No matter how we name or classify the literary styles and no matter of the arguments of their theoretical elaboration, the belletristic forms of their authors are verified with the seal of time of creation and writer's signature being a child of his own time. In other words, they are determined by the society and the history. As far as the authorship is concerned, it is confirmed by his name and surname or his pseudonym, but he cannot avoid his own identification, because he stands behind every word of the vocabulary in his belletristic text. Even in the hermetically closed works, he finds a way to introduce himself as "mens legis" of the belletristic text.

My literary vision projected in my literary work, paradigmatically in the character of the Teacher in the same - titled novel I take for a novel – focus of all my literary and philosophical ideas including the idea of the attractive realism. Dispersed in almost all my novels, novellas and stories, the model can be recognized in the character of The Uncle in the same - titled novel who is a pendant to The Teacher, his satirically – parabolic version, its reverse side through which the world of today functions rather than through his own face.

Никола Кочовски

КАКО НИКНАЛЕ МОИТЕ ЛИКОВИ

Поседувам ли волшебна прачка?

Смешно прашање? Па како инаку да речам. Дали е мојата пишувачка рака, со моливот во неа, волшебна или е обичен производител на нешто за што е потребна „суровина“?

А каде би била суровината за мојот производ?

Веднаш ќе одговорам. Суровината е во мене, насобрана со моите очи, со моите уши, со моето перцепирање на светот во кој сум се случил. И во тоа што го напишала мојата рака, внесен е дел од мене.

И сигурно е, не сум јас исклучок во тоа. Секој писател, творец во вистинската, кај нас усвоена смисла, пишувајќи за луѓето, за нивниот живот, за нивните односи меѓусебни, пишува, всушност, за она како ги сфаќа луѓето, како ги гледа, или како би сакал да ги види. Тоа е простата причина што зад секој создаден книжевен лик, се крие авторот. Авторот со своето, некогаш, одобрување, или дури и потполно согласување како со оживотворена слика која е поистоветена со неговите сфаќања, погледи, а некогаш, пак, исто така, со своето неодобрување, давање можност да дојде до израз, евентуално, и сета опачина на она што е спротивност на неговите разбирања за животот и човекот во него. Претпоставка е, при ова, дека тие автори разбирања се позитивни, хумани и напредни, зашто само тогаш добива вистинска смисла творечкиот чин. Се разбира, таа позитивност, хуманост и тн., може да биде директна, индиректна, алегориска, во разни конкретни форми. Тука се надоврзува и прашањето за пораката на уметничката литературна творба, за степенот на нејзината вредност, која, секако, ја прават и повеќе други чинители на писателскиот труд. Додавам уште: кога велам авторот е во делото, речиси воопшто не мислам на “користење” на некои негови манифестирачки лични

особености како физичка даденост, туку на пренос (преку тајната на писателовиот занает) на она што е многу позначително, она што ја чини авторовата добро оформена морално-интелектуална индивидуалност, до која израснал.

Би имал, секако, многу примери, како потврда на реченото погоре, но бидејќи темата на денешнава средба предвидува да се осврнеме на сопствениот творечки учинок, ќе се задржам само на неколку, така да ги наречам, себесогледувања. И веднаш насетувам дека обидот ќе ме доближи, бездруго, и овојпат, до она што на претходната, ланска средба овде, го реков и со самиот наслов на тогашното мое излагање: “Актуелноста, и без да мислам, си доаѓа”. Зашто тоа е еден круг, она што е мое, присушто на автор кој сериозно и одговорно мисли, и е одразено во моето творештво. Како актуелност. Како нешто во кое сум се рефлектирал јас со своите верувања и стремежи.

Има во мои раскази, и не само раскази, автобиографски секвенци, или наслаги, или и целисти, во кои сум се пренесувал себеси, негде со душата, негде со мислата, кои овде нема да ги посочувам, иако автобиографската форма, прикривана, а недоприкриена, била, всушност, првата моја врата во литературата. Ќе се обидам да подизбежнам од тоа, од автобиографското. Ама тешко се успева да се избегне од доживеаните вистини.

Се навраќам на расказот “Чекање” (од првата моја збирка “Зарезготини”), сега темелно преработен како приказна за можноста на среќата во реалноста и во сонот – само што и во него, копнежите, со сила на мечтите изнудената слика-доживување на вљубениот млад учител – се проекција во која се рефлектирала душата на авторот. Оттогаш, од младите години.

А зарем расказот “Годишнина” (подготвен во најнова збирка за објавување), не е проекција на огорченоста на авторот дека со светостите од минатото се случувало да се поигрува и најдолниот пијаница?

Или во расказот “Одзив” (преземен од “Современост” во едно претставување на македонската литература во југословенските “Књижевне новине”). Зарем историјата на една жена, злоупотребена и злоупотребувана од директорот од кого ѝ зависела работата и егзистенцијата – не е израз на авторовата огорченост од дејствителноста во т. н. социјалистички поредок, на авторовото вселување во душата на таа жена?

Исто како што и во расказот “Калинка” (во збирката “Нов бран”), е рефлектирана пак авторовата индигнација, но сега во однос на младата девојка Калинка, вработена во овој, транзициониов период, кај приватен бакал – и злоупотребена, злоупотребувана!

Во ликот на Виде, од драмскиот текст “Дичовица, млада невеста” (создаден во седумдесеттите години), се обидов да го отелотворам моето уште одамнешно гледање со неодобрување на еуфоричното иселување преку океаните и во Европа, кое, според драмата, продуцира раскин на една љубов и еден брак кога нашиот млад човек таму (во срцето на Европа), се нашол соочен со примамливото, но и многу нездравото. Секако, свитливоста на карактерот на протагонистот Виде е во функција на успешното докажување на погледите на пишувачот, кои во никој случај не беа само плод на замисла, туку на реалност произлезена од самата живејачка, во која сите ние, помалку или повеќе, сме од месо и од крв.

Своето гледање, своето верување за соживотот меѓу Македонците и Албанците авторот “им ги позајмил” на Фидан, од една страна, и Амет со жената, синот и внукот, од друга страна, ликови во расказот “Луѓе сме” (од збирката “Времето на татковците”). Спасувајќи го Македонецот – ранет војник во екот на фашистичката наезда, албанското семејство го скрива и исцелува со прекрасна хуманост од која ќе се роди срдечно пријателство и побратимство. Со ова сакаше авторот да ги вдахни ликовите, зашто го има чуено како автентичен случај.

А во расказот “Кон засолниште” (од збирката “Нов бран”) страдаат немоќните жени муслиманки во Босна, станувајќи исказ на авторовата осуда на војната како тешко безумие. Осуда вее речиси од секоја страна на сатиричниот расказ “Ден од седмицата на функционерот Ренков” (од збирката “Јаве и сништа”), каде ликот на општинскиот моќник од времето на изминатиот општествен поредок, функционер надуен со важност, е жално празен од и најмали познавања за културата и за сè друго надвор од неговата алчност за стекнување. Слична осуда дише и од расказот за корумпираната професорка, “Скриената насмевка на Роки” во истата книга. За целава спомнатата книга, за јавето и сништата, ме држи убеденост небаре се просирни страниците и зад секоја од нив се назира авторот, со својот јасен став, иако ненаметнуван со коментари. Дури и во фантастичните раскази, алегориски и без алегоричност, секогаш, по последната точка останува “надвисната” грижата или за безработицата со сето зло кое таа го носи, или за длабоките човекови слабости, или општо за иднината на планетава. Во ликовите за кои зборува, е авторот со својата размисла. Сепак, посебно сакам да го посочам на средбава расказот “Јазикот на каменот”, во кој лошо разболениот млад уметник-камнорезец Мирјан, коњушар кај турски паша, насетувајќи си го блискиот крај, длабоко е обземен од грижата, што да направи за да останат и по него зачу-

вани неговите камени резби. Може ли таа грижа да е туѓа за кој било уметник творец, па и за прозниот писател, кој се досетил и на тоа човечко прашање да го сврти читателовото внимание? Чија грижа, всушност, ја искажува ликот Мирјан? Вистина, горното е само една подробност во расказот, во која, можеби, и нема секој читател толку да проникне.

Во ликот на раскажувачот во прво лице во расказот “Придружник” (од збирката “Времето на татковците”), се сместува речиси наполно авторот, иако во навидум наивна и некоментирачка форма. Овој тукашник, дочекувајќи го и придружувајќи го малку подолго време својот братучед Жаре со жена му, големец од Белград со завршено политичко училиште, доживува многу нешта кои ќе му кажат и нему и на читателот за тесната, бедна душа на гостинот кон кого биле упатени големи надежи, како и на неговата сестра Јелена со болно, неподвижно дете в постела – бесчувственик од кого зрачи лага со секој изговорен збор на ветување, а е обземен само со својот комфор, уживање и планот да ја лиши сестра си и од куќата на умерените родители. Треба ли коментар за намерата на авторот? Прашање би можело да се постави само доколку е таа постигната.

Грижливата критичка нагласка сигурно ќе се насети и во поголемиот расказ “Нов бран” (од истоимената збирка), во кој речиси зад сите ликови, пуштени да дејствуваат во условите на транзициската корупција, енергично е застанат авторот, за да ги покаже многуте искривулчени патишта по кои се движат луѓето под ова поднебје: од снаодливиот имотен селанец Славко Трупишнов, свикнат отсекогаш да гледа напред низ широко отворениот хоризонт на подмитување, преку разгалениот негов син Бесцен, научен друг за него да добива оценки и во средното училиште и да му “пробива” пат и на факултетот и во војската, така што ќе достаса до мигот кога сè пред него се урива, а сам тоне во зависност од дрогата, па до обичниот шеф на автотранспортно претпријатие кој го краде тоа претпријатие колку што може повеќе.

Може вака да се оди до многу далеку. Но да се задржам на некој од романите.

Од романот “Омразениот цвет”, со главен лик Веле, кој и физички и емотивно-темпераментски израснал многу сличен на мене, доволно ќе биде да се задржам на една, навидум, не толку клучна сижерна компонента. Имено, на повремените влегувања на младиот Веле во собата на силно саканата Билја, каде за негова мака, се две сожителки, другата е Билјината ривалка Јасминка, неинтересна за него и полна со горчина и злобна осилавост, со која во секоја дадена пригода се труди да му врати. А тој, бидејќи уште не е госпо-

дар на срцето на Билја, страда со секое влегување, си изгледа на себеси бедно кутар, во смешна положба. Но, не може поинаку, во име на љубовта, продолжува да го прави тоа. Да се понижува. Го објавив ова и како фрагмент, ако точно се сеќавам, под наслов “Влечењето на срцето”. Непријатностите на протагонистот Веле ги чувствував толку мои, што за тоа објавување придонесе и мотивација од мојот личен живот, како службеник: предавав во училиштето особено несакан предмет, но трпев, тоа го правев, како и Веле, во име на нешто повозвишено – во мојот случај: леб за моите деца. На еден тука меѓу вас, за ова сум му раскажувал.

По нешто слична прикриена подробност, а многу своја, вткал овој автор и во романот “Без свое јато”. Всушност, во една мошне деликатна состојба, меѓу централниот лик Адам и жена му Лида искрснува целосно неслагање: Тој, Адам, жали и би сакал да ја помогне спречената љубов на “ќерката” Јагна, која му е многу блиска на срцето иако не е негова крв (донесена му е во бракот зачната од друг), со неговиот роден, помлад брат Растем, дојден од Австралија. Жена му, длабоко патријархална, веќе оптоварена со својот грев, никогаш непризнат од нејзината уста, а заплашена сред една сложена психолошка ситуација во врска и со нивното помало, заедничко дете, згрозена од откритието на таа љубов, и не ни гледајќи со блокираниот ум на фактот дека “роднинството” биолошки не постои, запаѓа во тешка халуцинантна ноќна хистерија – љубовта бидува уништена. А дури и некои од критичарите го осудуваат печалбарот Растем за инцест, неосновано засегнувајќи го и Адам, а и мене, авторот, зашто и двајцата тагуваме за таа љубов како за нешто живо и убаво, осудено на гибел. Секако, неразбирања во литературата имало. Но зборот ми беше дека и Адам и јас, авторот, со своите погледи тука сме еден ист субјект.

Но, проблеми и романи уште има.

Пред тешкотии во детскиот и младешкиот интимен живот е ставен ликот Раско (во истоимениот роман), и тоа е реалност во која сосем природно се нашол тој, како син на Македонка и на Албанец, и душата му врие со несреќност, предодредена од судбината. Тука е авторот со своето жалење и својот неизречен, но јасен апел. И него го боли како страдниот Раско, за човечко место во животот, зашто е тоа така. Тагата на Раско е и тага на авторот. Пред Алах или пред Господ да се моли Раско? Ами зарем не е тој еден. И не создал ли еднакви созданија, макар и под двете имиња? Раско е суштество кое го знам, со кое сум навикнал во мислите, небаре од раѓање сум го гледал. И ми се чини, и на улица ќе го сретнам таков каков што го имам во мислите.

Треба ли поголема идентификација на авторот со создадениот лик. Тој е негова рожба со која си го меша идентитетот. И му е досудено да живее со неа сè дури е жив.

Зашто верува во тоа што го пишува.

Понатаму, се надевам, секој кој го прочитал романот “Деца на мајката земја” открил дека централниот лик Новко е носител на сфаќања и расудоци кои го одликуваат секој сериозен и одговорно критичен човек денес кај нас, за каков си допуштам право да се сметам и јас, писателот на книгата.

И на крајот, во новиот роман “Соседовата кокошка”, кој се надевам ќе се појави во текот на оваа година, централниот лик Благој, макар колку да е, првично, носител на грешки, во натамошните страници, станувајќи прокуденик од татковината без враќање, до крајот на животот останат зад океанот, отрезнувајќи се од младешките занесувања кои го однеле таму, бавно но и целосно се разбудува, согледувајќи ја големата своја заблуда за она што мислел дека ќе го најде надвор од татковината. Сите тие осознавања за нашите губитници таму, се гледишта мои, на авторот, кој длабоко сум убеден во тоа што мисли и си го кажува мојот лик, Благој, та и книгата завршува со неговите зборови: “Лудост! Лудост!” Таму тој доживува, како еден силен охридски пливач се удавува среде крајокеанските витли заробен под вода, со вклетена нога меѓу карпите. И одродувања на наши луѓе. И многу други нешта. Зашто тоа го видов и јас. И го доживеа тоа резонот во мене.

Ако на минатогодишната средба исклучиво изнесов делови од мојот личен дневник како творец, овојпат само ќе завршам со две кратки белешки од истиот тој дневник, запишани пред да завлезам во ова себесогледување:

30. февруари 2008 год.

“Јас не сум јас. Мене речиси 99 насто ме нема. Јас сум ликот. А преку него, преку неговата целосна поставеност – егзистирање, дејствување, мислење, говорење – ги постигнувам своите цели во замислата.

Ова сознание, во моментов уште еднаш, повпечатливо го доживувам како вистина за себе, споредувајќи се со еден друг битолски писател, од кого скоро читав книга.”

29 март 2008 год.

“Што се однесува барем до мене, треба да нè сфати граѓанството: писателите не се тие што ги гледаат по улиците, тие се, највистинските, во книгите, што значи, во ликовите што ги создале.”

Nikola Kochovski

THE WAY MY CHARACTERS SPROUTED

Do I own a magick stick? A Funny question? How to express myself in a different way? Is my writing hand, with the pen in it, a magic hand or it is a simple producer of something which needs a “raw material”. But where should I find the raw material for my product? The raw material is in myself, absorbed through my eyes, my ears, through my perception of the world in which I happened to be born. In that what my hand has written I have a part of myself. Every author, writing about the people and their lives, about their relationships, he puts on paper his own understanding of the people as they are, or as he wants them to be. For this simple reason behind the created literary characters, their author hides. The author with his agreement or disagreement gives the reader his life views and his full understanding of life as well as giving the opportunity to the the reverse side of his views and understanding.

Only when there is a supposition that the writer’s understanding is human, positive and progressive, only then the creative act receives its right sense. This positive and human thought could be expressed directly and indirectly, in an allegoric form or in many other forms. Here comes the question of the message of the belletristic work, its value level and, of course, the other factors influencing the author’s work.

Панде Манојлов

ДА НЕ СЕ ОСТАНЕ ОТСУТЕН ЛИК ПРЕД БОГА

Од првите почетоци на моето творештво кои започнаа во познатата битолска Гимназија (која во своето повеќедецениско постоење го менувала своето име, за сега сè уште да се вика „Јосип Броз - Тито“), пред нешто повеќе од четири децении, никогаш не сум сакал да бидам „контролиран“ автор. Над сите „контроли“ секогаш сум сакал да доминира моето „лично“ и автетично незадоволство од општествените со-

стојби и положбата во која се наоѓала или наоѓа мојата татковина Македонија, макар истото било со низа слабости. Личната идентификација ми била гласноста на татковинската тема, без поставување граници. Свет кој го обликував и во култните времиња на социјализмот, пустошењето на мојата татковина низ пустошот на селата низ селидбите и преселбите во стиховите на мојата дебитантска стихозбирка „Црвен немир во црвено пламти“ (1971):

*„На невиен дорија
мислиџе јаваајџи.*

*Зајиревен џајџи.
Море од џирње.
Тишина гробна в кайини сјџе.*

*Искра џо искра
огнојџи се гасни...*

*Лудувај Македонијо во мојџе солзи
мајџи од сјомени*

црвени од тага“
(„Тага за југ“)

Позицијата на млад автор во тие времиња со „подруга“ свест, со неколку реда ја одбележи само, сега покојниот Петар Ширилов кој, по прочитот на книгата специјално допатува од Скопје во Битола само да ме запознае и да ми честита на храброста и да прославиме со чаша боза за утопијата на истоста на прогонетите (тој - Егеец, јас со егејски корени).

Татковината, Македонија, во тие времиња беше музеј на егзотичното, изолирана именка во рамките на општојугословенското, маргина во маргиналиите, време во кое општото беше над личното, а личното татковинско чувство знаеше да биде детерминирано како „гротексно-иронично“. Но, мора да се признае дека суптилната контрола немаше таква моќ како во другите земји од Источниот блок или таканаречен Социјалистички лагер. Егзилот беше наметнатата самоизолација и честопати „молк“ за делото, како истото воопшто да не се појавило. Казна не беа занданите туку безименоста во глобалната општојугословенска опстојба: првен ќе ја воспеваш Југославија, партијата и водачот, а потоа можеш и сопствената тага за некоја татковина во селски рамки, за да не се налути и полјакот од тоа твое „село“, но и полјаците од соседните села (Грција, Бугарија, Србија и Албанија).

Само за потсет: во тие шеесетти години, ние, тогашните млади генерации, знаевме ли нешто за Мала Преспа, за Пустец? Ништо! Скриената камера на сеќавањата на повозрасните генерации од страв или некаква си автоцензура не сакаше да го репродуцира скоро виденото.

Како „неконтролиран“ автор следеа и песните од моите стихозбирки „Сосвездие на болот“ (1977) и „Огнена земја“ (1983, во коавторство со Љубомир Груевски).

За мојата двојно „контролирана“ стихозбирка „Песни за Тито“ која ја напишав и објавив по налог на македонската патриотска дијаспора од Австралија, која се бореше за самостојност на Македонија, а првите контакти ги имав 1979 година (Панко Стамковски, Стојан Сарбинов, Џим Антон и други), во друга пригода.

Тогаш, во тие времиња „мораше“ да се биде соц-југословен како сега транзиционен западен Балканец: смееш да пишуваш за еко-татковината (пак селска или модерно проевропски речено - рурална), но не смееш да ја навредиш Европската Унија, не смееш да го навредиш глобалното село со единствениот полјак - НАТО.

„Неконтролиран“ од проевропските идеи, настроен антиглобалистички, со длабоки македонски чувства во себе, чувствувајќи дека татковината ни е во опасност и пред разнебитување на нејзиниот идентитет, во 2005 година ја издадов стихозбирката „Љубов и чемер“. За да судите за мојата „бунтовна“ неконтрола ќе цитирам само една моја песна:

Т а ѝ и ј а

*Во ѝоѝрага
ѝо небиднина
и ѝо Илиндени
со години
го баравме соноѝ.*

*Се ѝрашувавме
ѝиѝо сѝана
со Великиоѝ:
беше ли наш
и македонски?*

*На крајоѝ,
ѝред будење,
како на ѝрвачиња
ни рекоа
дека сме варвари.*

*Дека варвариѝе
немааѝ крал,
немааѝ држава,
ниѝу знаме,
ниѝу исѝорија.*

*Новиѝа ѝаѝија
со ѝоказалец
да бидеме мирни
ни ја заверија
во европскиоѝ каѝасѝар.*

„Неконтролирано“ во мојот чемер од оваа стихозбирка пишував и за македонското ропство над Македонците, едно од најтешките ропства што ги преживувал и преживува нашиот човек:

А р а м и и

*Едно
гладно дејенеце
од самојослугата
украде чоколадо.*

*За створеношо
дело
го истераа
од училиштите.*

*Еден
дебел директор
на работниците
им ја украде
фабриката.*

*За створеношо
дело
го избраа
за министер.*

Денес, како да не постои контрола. А како да постои кога ретко во Република Македонија некој чита, поготово поезија? Може ли во едно транзициско време, кога не се контролира криминалот, да се контролира стихот? Книгата не се оценува или се оценува поединечно и изолирано ако припаѓаш на некаков си клан. Но, како ништо да нема значење, не се слуша ни фонот, а не гласот на стихот. Дури државното службено уво на тајните служби како да оглувело...

Нивна државна констатација е дека поетите, писателите се тевекелии, нетокму, ниту будали ниту луѓе за да бидат затворени во душевни болни-

ци... Незнаејќи притоа дека зборот тевекелија има друго значење: миг на комуникација на човековата душа со Бога!

Мојот дом за македонското и македонштината, во овие луди и налудничави денешни времиња, кога светот, правејќи не нас луди, се прави луд (со исклучок на чесните кои знаат и кои сме и што сме и која и што е Македонија), го врамив годинава, во македонскиот уриет кога повеќето од нас се срамат да речат Македонија, туку се чукаат в гради дека сме само Република Македонија, во стиховите од стихозбирката „Тевекелиски песни“. Гонет од стравот дека ќе ни го сменат вековното име, брзав „тевекелиски“ како тевекелија, со стих да кажам кои сме и што сме, пред маглата да падне над мојата татковина која сè уште се назира од адот на соседот и котелот на големиот Сатана.

*„За да му кажеме
на светиот:
Македонија е во Македонија,
сонце во кайка роса,
чистиа ѝазува
на гордоси!“
(„Сонце во кайка роса“)*

Едноставно, и со оваа книга не сакав да премолчам, а најмалку контролиран од менаџерите на балканските историски глупости.

Со зборот тевекелија што го нема во Речникот на Македонскиот јазик сакав само симболично да го протолкувам мојот духовен немир, да ја протолкувам љубовта на Македонецот и недостижната негова опстојба, да го протолкувам сопствениот немир скриен во пространствата на среќата но и на злото.

Наместо поетиката, во оваа стихозбирка помили ми беа зборовите во слава на Татковината, во чест на зората на македонскиот опстанок, макар биле тие и убиствени.

„Неконтролирано“ и пред есенските бури треба да се стои без страв дека листовите од дрвјата ќе испаднат. Стиховите не се листови, ами се запишани на листови. Тие, како запишана мисла, не пожолтуваат и не паѓаат. Ако поетот, писателот, не е бесмртен, бесмртно е неговото дело. Само едно и единствено треба: и покрај сите стеги и покрај сите башибозук-времиња, творештвото да не остане отсутен лик пред Бога!

Pande Manojlov

NOT TO REMAIN ABSENT CHARACTER IN FRONT OF GOD

My literary work beginnings were around forty years ago in the Gymnazium “Josip Broz Tito” Bitola and since then I have never wanted to be a writer “under control”. Above all the “controls” I wanted my “personal” authentic unsatisfaction to dominate in spite of the unwanted state in which our society and my country Macedonia was fallen into. My personal identification has always been my homeland theme written “aloud”. The ruination of my fatherland brought chaos in the villages. It was the reason for the migrations. I wrote about this in my collection of poems “Red unrest in red burns” (1971)

“An invisible horse
the thoughts ride on

Grassy road
the Sea of thorns.
Death silence in the blackberry sleeps.

Spark after spark
the fire burns out...
O Macedonia be crazy in my tears
from memories vague
from sorrow red.”

Free from any control over me even before the autumn storms I had to stand without fear that the leaves will fall down under the trees. Verses are not leaves, but the text is written. They with the thought written on them do not turn yellow and do not fall down. If the writer is not immortal, eternal is his work. There is only one thing needed: besides all the cramps of time and all the times in chaos, the belletristic work not to remain an absent character in front of God.

Весна Мундишевска Велјановска

ИЗВОРОТ НА ЗБОРОТ

„Поезијата е исто што и создавачките сили на Вселената, зашто Зборот е способен да стане наша Суштина... Се сеќавам како некогаш... како Огнен столб ми се причини, ми се покажа Создавачкиот збор... Јас никогаш не се откажав од реалноста на тоа видување.“ (Генадиј Ајги)

Поезијата не е само збор, не е само мисла, не е само тука, не е само таму и не е само вчера и не е само сега, таа е ерупција од

слики беспросторно врамени, помалку од миг, а повеќе од вечност. Таа е никнување, немо бранување на нескротливи мечтаења и стварности.

Поетот нурка во длабочините на космосот, трча по патеките на бескрајот неуморно трагајќи по збор – извор непресушен. Во една прилика, размислувајќи токму на оваа тема, запишав:

Бескрајни се полињата на Универзумот.
Сепак, неуморно низ нив ора Човекот.
Недогледни се ридовите на Умот.
Сепак, им зеленеат лисјето и им белее снегот.
Недоодни се патиштата на Денот.
Пустини и оази исфрлаат на брегот.
Недостижно е срцето на Изворот.
Го допреш ли, се раѓа Зборот.

Бележејќи ги овие стихови постојано го имав на ум изворот што секој човек го носи скриен длабоко во дамарите, извор што ни ги преплавува срцата со радост, што ни ја гали душата со милина, но и извор што клоцоти од немири и знае да надојде како лавина. Во потсвеста и денес редовно ми се развивуваат

„Зборови
охрабрувачки настегани
во надојдена река.“,
а ме одржуваат во живот
„вербата,
самоисцелувањето
и извесноста
што трпеливо чека.“ („Конфликт“)

Она што некако ми се наметнува како основна нишка на творечкото расплетување, се разбира, мислам на моите поетски испливувања, е постојаното навраќање кон себеси, нуркањето кон дното на душата, метаморфозите во ликот на цветот, дрвото, пчелата, птицата.

Во лавиринтот на бидувањето, некаде пред вратата на одамнасоздадените римски базилики, еден мозаик потопен во разнобојноста на срцебиежите на младоста го растргнуваат јужните ветрови што ја галат песокта. Доловувајќи ги боите на перјата на духот, уживајќи во споделувањето на мигот на радоста на откровението со читателите, запознавам и доживувам убавина како најсовршен облик на перцепција на себеси и светот. На тој начин ја имам можноста да допрам во тајните на мудроста на живеењето и ќе речам: „Ослободено од времето / в шума се врати дрвото, / да се стопи во единственост. / Впивајќи силно / од дождот на вечноста, / кората издиши / мудрост“ („Будење 3“)

Користејќи ги неисцрпните природни богатства, сонцето, небото, свездите, Месечината, дождот, виножитото, цвеќињата, дрвјата, птиците, истите ги ставам во функција на отелотворување на човековите карактери, непромислености, подлости, но и мудрости, и низ сите нив се откривам и себеси. Стегајќи ги силно конците на таквиот витраж, доаѓам до сознание дека

„истражувањето
ќе ми ја открие
волшебноста на пејзажот.“ („Ридот-музеј“)

Учејќи лекции од природата низ постапките на птиците, созреваам. Откривам дека не е доволно само да се допрам висините, туку дека треба да се биде одмерен во летот, да не стане претесен светот. Лесно е да се освојува со крилјата на зенитот “обликувајќи од просторот чуда” и уште – неумесен е

напорот за пребојување по туѓ крој – уметноста на живеењето е во тоа да не се биде сечиј туку свој.

Од сликата на црвот што „во пеперутка првна“ уште една лекција врвна со која го разголувам надвладувањето, безкрупозноста во поигрувањето на моќните со послабиот, но и волшебството на себебудењето и моќта на вербата во себеси.

Нема фајде од бркање на виножитото за да му се дофати крајот. Ќе останат само празни дланките, а тоа ќе исчезне итро во недоглед носејќи го денот во рајот. Вреди да се кршат клуновите копајќи по вонземски сводови – ќе го додржи срцето многукратното распукување при учењето на нови падови. Треба да се воспева живеењето зашто:

„Душата
е премногу нежна
за камшици од
бесмислени
јадови.“ („Соочување“)

Сонцето, ѕвездите, Месечината, птиците и дождот, се малку на број, но сплотени посилни се од шуми безброј. Тие во мојата поезија се поистоветуваат со човекот и токму тоа е метафората што ја проткајувам во мозаикот на есенцијалното и егзистенцијалното разбирање на животот и човекот. Во таа смисла на шумите им давам митска димензија низ која се рефлектираат можностите за надраснување на единката во однос на универзумот. Но, секогаш ќе се најде некој од остатокот на родот, ќе прозвучи громко нечиј глас без страв дека некого ќе навреди (иако многу гневови врз себе ќе наведи), а масата ќе ги отвори срцата свои заслушувајќи се за момент во шумолењето на лисјето и птичијот пој, ќе зачекори несигурно дозволувајќи сувите гранки да крцкаат под нозете, ќе ги рашири крошните да ги збере ѕвездите, ќе проникне до сржта, длабоко во душите, пребарувајќи си ги дамарите... и тогаш ќе има шанси да ги открие вредностите расфрлени по патот, само тогаш ќе има очи да го препознае Човекот.

„Сред јатото птици
со ѕвезди во клуновите
спознав дека
Небото

секогаш се претопува
со Осветлените.“ („Слет“)

Често пати и низ други стихови размислувам за потребата, односно задоволството од откривањето на својот извор, од осознавањето на својата вода. Да се набљудува кротко и да ѝ се восхитува на капката не е зло. Таа ќе знае да возврати обезбедувајќи за набљудувачот безбедно тло. Но, да се игнорира вријот, да се прекинува текот, е убиство на стремежот и безгласен екот.

Верувам дека живејќи ги стиховите ќе им овозможам на читателите заедно да ја вајаме душата на Човекот низ анализа на неговите сеопфатни постапки. На тој начин во еден континуитет го следам внатрешниот глас кој ми овозможува без субјективност да ги разберам криковите на илјадници животворни капки, да ги откријам новосоздадените пејзажи на зборот и конечно да им овозможам на читателите да сирнат во срцето – таму е Изворот.

„Откако се сретнав со Ангелот
ја спознав нескротливоста
на себеизворите.“ („Ангел“)

Тоа е таа исконска нужност, сопствената енергија, безвремената љубов за сè и за секого, да се пренесе, да се прелета времето, просторот, стиховите.

„Виножита во очите имам,
раширени раце –
светот да го стоплам.“ („Сонување“)

Со конците на возљубеноста да се сплетат волшебни крилја и да се отскокне „лебдејќи во алејата на Ослободените“. Да се проникне во волшепството на себепреобразбата, да се почувствува магијата на себеослободувањето, да се исткае светлина која ќе блеска во ноќта како божилак после дожд, како небо во себе, како свежина после тегобност, за да се надрасне животот.

„По тактот на неземското
се раслекував вознесена
расфрлувајќи се
себе си како невиност
за да го прекројам божилакот.“ („Слет“)

Секој од нас во себе носи вулкан. Кај некој вулканот спие, кај друг бурно клоцоти, врие. Секој од нас има свој немир. Секој има свој сон. Некој ги потиснал силно, друг им изградил трон.

Во пепелта некој гледа почеток, а некој крај. Во огнот ужас или рај. Во каменот сила или лад. Во облакот освежување или чад.

Зедов камења, земја и кал, со пепел и оган отворив кратер мал. Од витражно обоени парчиња копнежи и сталактитно обликувани сомнежи изсидав град. Создадов мозаичен склад.

На врвот од кратерот гушната со денот, во зениците всадив сонца и отворив душа. Ми трепери срцето. Верувам, се слуша.

Впрочем, тој трепет се преточува во зборови „охрабрувачки настагани во надојдена река“ од раштркани и ненадејно насобрани капки кои час збунето се судираат една со друга, час кристално чисти спокојствуваат сред немирот. Тоа се капки чиј пулс бие во ритамот на младоста, капки кои се топат во вителот од искуства и чувства, капки кои прераснуваат во бранчиња што час нежно го милуваат брегот, час бучно удираат по камењата, за на крај прегрнати, пак да се престорат во едно и да продолжат да дишат од воздухот околу нив, од водата во нив, да продолжат да жуборат со реката ненаситно голтајќи ја секоја капка искуство, секоја роса новост, секоја понорница чувства, за да станат посилни, поединствени, поискусни, помудри.

„Успокојувајќи се
во вознесот на единственоста
открив дека и изворите
кон Небото се стремат.“ („Чешма“)

Сега спокојна и видно среќна, несебично и без рамислување дарувам делчиња од себеси за да ги усреќам другите. Делчињата, притоа, грижливо ги обојувам во боите на вечната љубов, единствената вистина, ги преобликувам со моќта на чувствата, со нив, задоволна, го насликувам соединувањето на универзумот со нитките на среќата и чистотата на духот, за потоа могајќи да ликува, и... да векува. Зашто не смееме да бидеме крик без корење – „ние сме Постојење. Имаме лик и имаме име – ние сме Надежта, ако сакате – Спасот! Или – Гласот!...“ („Бумбаров лет“)

Сè уште „копам ѕвезди“ за да ги „запалам бреговите“. Се надевам дека „полесно можеби ќе ни испливаат деновите.“ („Бидување“)

Vesna Mundishevska Veljanovska

THE SOURCE OF THE WORD

Poetry is not only a word or a thought, it is not only here or there and not only yesterday or now, it is an eruption of images in no space framed, less than a moment, more than eternity. It is sprouting, mute agitating of untamed fantasies and realities. The poet dives in the depths of the cosmos, runs along the path of infinity tireless in the search of a word – the source inexhaustible. There is no use of chasing the rainbow to catch the end. Only empty palms will remain, because it will cleverly disappear as far as the eye can see, carrying the day in the Heaven. It is worth of crushing the beaks digging the unearthly arches – will the heart endure its manifold cracking while learning new falls. We have to sing the glory of life in order to get into the magic of the self-transformation, to feel the magic of self-liberation, to fabric light that will glow in the night as a rainbow after rain, as a sky in itself, as freshness after the hardship as to overcome the life. We all carry a volcano in ourselves. In someone the volcano is asleep, in others it works pounding, boiling. Everyone of us has his unrest. Everyone has his own dream. Someone suppresses it strongly, while another builds it a throne.

Ѓорѓија Најдоски

ПРЕПОЗНАТЛИВОСТА НА МОИТЕ ЛИКОВИ

Третата тематска средба на роднокрајни писатели од Битола, како што, впрочем, беа и двете предходни, е ретко провокативна за одреден авторски приод кон нејзиното елаборирање. Со тоа се овозможува самонавлегување во сопстената интима и докрај да се откријат оние траги и вредности кои ќе ја посочат потрагата по својот лик, патем речено, и на другите, информирајќи го читателот за градењето на од-

редена уметничка содржина. Мислам дека иницијаторот успеал да ја возбуди совеста на писателот да допре и таму каде што тој се чувствува суверен и да го извлече максимумот од неговата креативност.

Оттука, ликовите кои се трансформираа во авторовата перцепција се онолку убедливи и веродостојни колку што е моќта да се осознаат во нивната современост, историската улога или се, пак, реконструктивни кажувања од нивните непосредни современици покрај авторовата имагинација.

Авторот преку своите ликови, најчесто, се доведива до искушение и пред себе и пред читателот, посебно пред информираниот, за целите кои треба да се постигнат низ книжевната ефектура. При овој случај треба да се има предвид комплексноста на настаните. Фабулата, автентичноста на личностите од историјата или пак тие особености ги придобиле низ други книжевни форми- фолклорот, народните кажување и сл. Тие ликови се, најчесто, идеализирани само од светлата страна на огледалото што ќе рече дека се еден вид митски особености. Од ова моќно влијание, авторот е тој кој тргнува по други аспекти, создавајќи ја нужната дистанца од влијанијата, обидувајќи се носечкиот лик да ги добие реалните карактеристики на самородна личност со сите негови слабости и доблести. Тој лик само така може да биде прифатлив

за упатениот читател кој ќе верува во моќта на книжевната трансформација од неговиот автор.

Во тој контекст, не случајно бројни автори се дистанцираат од своите ликови преку фразата „настаните се автентични, ликовите се имагинарни“.

Тоа е еден вид „отварање“ на творечката слобода од стегите на одредена догма во која ликот се трансформира во митска личност. Во тие рамки, на некој начин, се движи и авторот во креирањето на својот лик како носител на уметничкото дејствие, но со многу поголема претпазливост од митската тенденција, нијансирајќи ги и другите придружно, плејадни, ликови кои се со сопствени карактери. Сите тие, преку личноста на писателот, ја имаат истата одговорност и значење и тука нема „милост“ за авторот. Тој е секогаш исправен пред сопствената совест и совеста на информираната јавност од редот на неговите читатели.

Кога сум веќе на овие прашања, ќе се обидам да се освртам и кон сопственото творечко искуство, компаративно, како што е романот за Коста Абраш „Црвената песна на славејот“ („Детска радост“) или пак за колективистичкиот лик Милан Крчин од романот „Националната улица“ - (Илинденска, пред зданието на ЦК СКМ). Едниот лик е автобиографски, за Коста Абраш, а вториот, според мене, е перцептивна реконструкција на лик од идеопоклонството на одреден период од државниот етатизам. Во вакви случаи, авторот е лимитиран, прво од сознанијата за историска личност (Абраш) и пренагласената (М.Крчин) која се поистоветува со системот на владеење.

Ако за Коста Абраш е потребна одредена количина „штоф“, нужно е потребна и кројка за да го покрие неговото слабуњаво тело, па дури и огрдно (абрашесто), скудно, но затоа пак неговата визија е некројлива. Додека, пак, кај Милан Крчин тој ист „штоф“ е бесконечен, но, пак, мерката е недефинирана и несфатлива, без разлика со колку макари конец се располага. Двата лика се неспоредливи: едниот лик е личност за себе, другиот му припаѓа на колективистичката визија која е аморфна, еднолично фасадна како и објектот во кој се остварува.

Во тој контекст се и критичките осврнувања на моите рецензенти и промотори на романот „Националната улица“ - Томе Арсовски и Науме Радически, кои го одвоија како роман за социјалистичкиот период во Македонија со што другите мислења тука запреа и онемеа. Јас, од оваа гледна точка, ги „разбирам“ и ги „оправдувам“ тие премолчувања, ценејќи дека се уште се под плаштот на „строго дов“. Како и да е, тоа веќе не е мој одговор и не треба од мене да се очекува. Останува да верувам во „природната“ дистанца која

ќе настане со други генерации кои не се оптоварени со актуелното минато. Според мене, во тој неминовен распад на ЈУ- федерацијата, сепак имаше тенденција да се оди по линијата на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците... Мегутоа, тука се испречија Македонците и некои други ентитети кои не можеа да се вклопат во тој концепт.

Во продолжение ќе се обидам да загатнам и еден друг тип ликови кои го носат предзнакот на главни во романот „Дефтерски белешки од Дебарца“ (во печат), кои се препознатливо, било да се од скорешното минато или се од сегашноста во која живееме. Во овој роман-трилогија ликовите го задржале „дефтерското“ како психологија на мислење и однесување, како рецидив од отоманскиот период, токму тогаш кога затаила современата статистика, методологијата во одредувањето на сопственоста- тапиите. Што би значело тоа: земјашите се „пограѓанија“ како економска категорија, наместо да се пограѓанат условите во кои живееле, со сите стандарди. Напуштените предели - региони, покрај Дебарца се и Мариово, Азот, Поречието... чиј домороден етнички и домицилен карактер веќе се менува со други етникуми.

Навистина тој процес е постапно граден, но и под силна присмотра на одделни анационални амбиции, менувајќи го и демографскиот карактер на населението. Таму, денес, повеќе се бројат гробовите, наспроти живите, а камоли пак пелените на чардаците како обележје на континуиран наталитет.

И тоа не е „на некој начин“ туку процес на разнебитување на етничкото ткиво на автохтоното население со етникуми во кои владее многудетското семејство.

Оттука, патриотизмот не е романтичарска категорија кон одредена носталгија, туку егзистенцијална категорија со социјална, национална, домицилна мотивација.

По својата природа ликовите во овој трилогиски роман се колективни, секој за себе -препознатлив и обединувачки по својата трагедија, оставени сами на себе.

По се изгледа дека треба многу сезони да поминат за да се дочека македонската пролет за едно поинакво мислење и однесување кое ќе внесе еден друг импулс поистоветен со темелните со темелните, национални и државнички стремежи за македонските генерации низ нивното вековно опстојување, па дури и сега.

Моите ликови размислуваат за Македонија како за минато и сегашност, како што и сегашноста за нив да е веќе -минато, настојувајќи, и едни-те и другите, мегусебно да се надополнуваат во стремежите. Оттука, нашиот

вакуум е толку голем што допрва, отсега, треба да се досложува. Секое премолчување е само своевидна неума, празнина. Од тие причини на писателот мора да му се верува во онаа мера колку што се разбрани неговите пораки.

Можеби упатените читатели и подоцнежните критичко -мисловни поединци поинаку и подлабоко ќе ги разгледуваат делата на своите писатели, како што велеше и Блаже Конески, низ некои втори, трети итн. читања, што ќе рече, низ нови генерациjsки преоценувања и -вреднувања.

И, секако, без предрасуди!

D-r Gjorgji Najdovski

THE IDENTIFICATION OF MY CHARACTERS

It is not unexpected that many authors disassociate from their character using the phrase “events are authentic, the characters are imaginary.” It is a kind of “opening” of the creative freedom from the restraints of a particular dogma in which the character is transformed in a mythic personality. In these frames, the author moves the author while creating his character as a carrier of the belletristic action, but with big caution with the mythic tendency, shading the other accompanying pleiad characters who have their own characters. The writer’s personality is in all of them, so they have the same responsibility and they are as important as the main character without any “forgiveness” for the writer. He is always standing in front of his own conscience and the conscience of the public as his readers.

My characters think of Macedonia in the past and the presence, as if the presence was a past, trying to be complementary in their aspirations. Therefore, our vacuum is so big that it has to be filled up. All the suppressing of facts is a kind of mad emptiness. Because of this, we should trust the writer to a point to which his message are understood.

Христо Петрески

ГЛАВНИОТ ЛИК ЈАС ИЛИ ЈАС КАКО ГЛАВЕН ЛИК...

1. (Општо)

Во романот “Обломов” (1859) од Иван Александрович Гончаров, главниот лик Илја Обломов е чувствителен лик кој само сака да живее мирен и спокоен живот. Идилична егзистенција полна со сеќавања од детството на имотот од своето семејство. За да ја задржи таа идла, тој одбегнува каков било контакт со надворешниот свет. Неговиот пријател Столз и неговата

единствена љубов Олга успеваат во еден период да го *активираат*, но кога тој сфаќа дека на неговата идла ѝ се заканува надворешниот свет, се повлекува во својот дом каде и умира како момче...

Главниот лик во “Дамата со кученце” (1899) од Чехов, сфаќа дека жената со која има кратка афера, всушност, станува љубов на неговиот живот...

Гилгамеш - бил најјак човек, храбар борец, крал... Една третина бил човек, а две третини бог. Гилгамеш паѓа во тага кога неговиот сакан пријател Енкиду умира. Станува очаен, знаејќи дека и тој ќе умре и заминува на патување до крајот на светот во потрага по одговорите за животот и смртта. Енкиду пак, бил пријател и сопатник на Гилгамеш. Боговите го создале како див човек, кого го одгледале животните. Енкиду, физички бил рамен на Гилгамеш...

Во песните на Тагоре жената е најчест главен лик Најверојатно, затоа што положбата на жената во Индија била незадоволителна, односно таа била покорна во секој поглед и немала права да ги изрази своите чувства. Тагоре преку неговите песни се обидел да им даде поттик и надеж. Јарило во словенската митологија е персонификација на пролетта, бог на вегетацијата и плодноста. Јарило е момче со исклучителна убавина, носи круна направена од полско цвеќе и заврзок класје во рацете. Шерлок Холмс (1854) е при-

ватен детектив кој се појавува како главен лик во редица книжевни дела на британскиот писател и лекар Артур Конан Дојл. Холмс е познат по решавањето на случаите со внимателно разгледување и логичко заклучување, па често се занимава со проблемите кои за другите истражувачи се претешки. Главен лик на романот “Идиот” од Фјодор Достоевски е рускиот кнез Лав Николаевич Мишкин.

И така натаму, и така натаму. Редица сосема случајно (по сеќавање одбрани во овој миг) главни ликови. Речиси во секое ново дело - се појавува и нов главен лик. Не мора да значи, но за да постои ново дело треба да има нов главен лик, но и обратно. Но, и кога би постоело ново дело без главен лик, туку само со споредни ликови (еден или повеќе), повторно ако е еден тој би бил единствен и главен, а ако се два или повеќе, пак еден од нив ќе биде прогласен од страна на авторот, читателите, или критиката, за главен!?

Без намера да навлегуваме поопсежно во расправа зошто е тоа така, поради инерција, востановена шема, творечки манир и слично, не оценувајќи ја креативноста на тој и таков чин, всушност, повеќе како да говориме за формата, а не и за содржината. Но, од формален аспект, и во овој случај, содржината е поврзана и, дури би рекле, зависна и неразделна од формата.

2. (Лично)

Главниот лик Јас или Јас како главен лик. Тоа е насловот на оваа моја кратка екстликација на тема „Главниот лик - проекција на авторовата визија“. Во првиот дел, колку за илустрација, наметов само еден мал избор на главни ликови. Што се однесува, пак, до моите книги, колку и да е тоа нескромно, факт е дека најчесто во нив е присутен авторот и тоа преку сопственото искуство презентирани преку главниот или некој од другите ликови. Ја сакам Јас-формата и не одбегнувам тоа директно и конкретно да го именувам. Но, бидејќи литературата е многу повеќе од лична исповед, од секојдневен запис, од реалистичен одслик и сувопарна фактографија, авторот го има и во неговата имагинација, фантазија, фикција.

Авторовата нарцисоидност и самобендисаност не е исклучена. Напротив. Но, при именувањето на некои еротски, ласцивни сцени, тоа редовно им се случува на некои други личности.

Се сеќавам на еден мал настан од младоста, кога започнав надолго и на широко да говорам за себеси. Тогаш бев прекинат од лицето со кое разговарав, или поточно му се исповедував, со зборовите: “Нема потреба да ми говориш за себеси, јас речиси сè знам за тебе, ги прочитав сите твои книги...”

Тоа го сфатив како комплимент, а го прифатив и како укажување, опомена, опасност.

Оној што знае да чита меѓу редови, сигурен сум дека сè ќе прочита и многу лесно и многу брзо. А, дали е главниот лик проекција на авторовата визија, тоа не само што го знае авторот, туку често може да го открие и читателот. Тој не мора да го познава лично авторот, туку доволно е да биде привлечен од неговата искреност, доживеаност, оригиналност и неповторливост!

Авторовата интроспекција, но и авторовата посесивност, мошне често знаат и да му попречат на делото на авторот, доколку тој и премногу инсистира на Јас-формата, или на своето потекло, животно искуство, вкус и критериуми и слично, уште повеќе ако се обидува нив да ги наметне или доколку ги прогласи за единствени. Не. Никогаш не смее да се заборави дека Јас-искуството е едно и лично и е само дел од колективното, може да е, но не мора да значи дека е универзално. Затоа, при индивидуализацијата на ликовите авторот мора да води грижа за сите нивни поединечни (лични) и заеднички (општи) карактеристики, но и за инкорпорирањето на сопственото *јисмо* во корпусот на сопственото дело, а во рамките на националната и светска литература!

На крајот, повторно колку за илустрација, ќе наведам само неколку делови од мојата најнова поетска книга „Бело мастило“:

„...ние дома имаме ѓајни жиѓели од видоѓ на лебаркиѓе, молциѓе, ѓајациѓе, мравкиѓе, комарциѓе, мувиѓе и другиѓе ѓусѓиножиѓели, кои ѓоѓусѓо се обидувааѓ да ни сѓанаѓ домашни миленици, а очигледно живеаѓ во ѓогрешно месѓо и време и со луѓе со многу лоши навики и слаби нерви...

Преѓходнаѓа година

Со ѓосѓојано кренаѓи глави додека врзевме ѓокрај дрворедиѓе во Кина ја баравме лиѓаѓа. Но, ѓоѓусѓо ги ѓодигнувавме главниѓе кон небоѓо, небаре ги броиме свездиѓе, и ѓоѓусѓо им објаснувавме на кинескиѓе ѓриѓаѓели шѓо е ѓоа шѓо ѓолку ѓубоѓиѓно го бараме. Имаше ѓремногу видови дрвја, но лиѓаѓа никаде ја немаше. Ниѓу едно сѓебло, ниѓу еден лисѓ, ниѓу еден цвейѓ.

Мислевме дека ако не ја ѓреѓознаеме ѓо изгледоѓ, дека ѓоа ќе го најравиме барем сѓоред убавиоѓ оѓоен мирис. Но, ѓоѓусѓо ја

ојшувавме, ја црпавме, ја дури и некои латински имиња ја сека-
вање сиомнувавме...

Следната година

Сега нашиите кинески пријатели дојдоа кај нас. Седевме пред
кафеаната „Идадија“ и еден од поетите праша: „Како се вика ова
дрво што е над нас?“ Беше изненаден од широко разгранетата крош-
на со долги надвиснати гранки полни со златен цукр, кои доираа ре-
чиси до нашиите глави. Не можеше да не скине барем еден цвет и да не
му ја сејти миризбата.

- Ете, што е лија! - задоволно му одговоривме, присетувајќи
се на нашиите безусешни појраги и објаснувања во Пекинг, Хенан,
Шангај...

Значи, требаше повторно да се среќнеме во Скопје, на крајот од
залезот од еден век и почетокој на друг, за подобро да се разбереме.“

Hristo Petreski

THE MAIN CHARACTER – I OR I - AS A MAIN CHARACTER

As far as my books are concerned, no matter how immodest it is, it is a fact that the author is a part of them with his own experience represented through his main character or the other characters. I love the I – form and I do not run away from the direct and concrete personalizing. But, because the literature is much more than personal confession, more than an everyday record, more than a realistic image and a dull factography, the author has his ‘I’ present in his imagination, fantasy and fiction.

The author’s narcissism and self-love are not excluded. On the contrary, while describing erotic scenes, they are regularly happening to some other people.

I can recall a small event from my youth when I started to talk about myself in great detail. I was interrupted by the person I had the conversation with, or better to say confession, with the following words: “There is no need you tell me about yourself, I know almost everything about you, I’ve read almost all of your books.” I took it for a compliment and I accepted it as a decree, a warning and danger.

Горјан Петровски

ЛИКОТ СО НЕОБИЧНО ИМЕ, НО СО МНОГУ ТОПЛИНА

Уште пред да почнам да го пишувам романот, сосема интуитивно, кога ќе ми се наметне некој лик (или ликови) - вообичаен или необичен, мојата авторска вообразба е оптоварена со визијата за неговиот физички и духовен профил. Кај мене тој веќе е издигнат, заживува, ми го сугерира оптималниот начин за својот пат до оние до кои е адресиран - читателите. Во одреден миг, фиктивно поставувајќи се

во нивна позиција, дури и како да ја чувствувам реакцијата. Јасно е: ако нема стожерен лик со кој ќе се идентификуваат, четивото не ќе може да помине добро. Барем кај младите (а зошто да не и кај возрасните), кои трагаат по јунак понеобичен од другите, по некој што можеби не го сретнале, а (најчесто потсвесно) посакувале да го сретнат. Тоа може да е главен (но и патемен) лик што ќе биде во состојба да решава сè, а тоа значи - на извесен начин - и особеник, кој ќе се одважи да постапи изненадно. Може да биде и антијунак, некој што е, на пример, плашлив, но на тој начин и симпатичен. Во секој случај, станува збор за особини што, можеби, самите, како непосредни соочувачи со приказната, ги немаме, но по кои копнееме. Некогаш, особено кога сме млади, кривки и сугестивни, и ги прифаќаеме. Ова го посочувам како читател.

Оние што ми ги анализирале книгите (од стручен аспект), ќе речат дека тоа се приказни на ликови, што значи дека сум успеал во своите творечки намери. А на тој начин - и кај читателите заинтересирани за протагонистите кои ги доживуваат како свои јунаци.

Кога ќе се преиспитам, потајно се прашувам кој од тие ликови е најблизок до мене. Можеби никогаш немаше ни да дојде до ваков запис ако не бев предизвикан токму од оваа наша денешна тркалезна маса во НУУБ "Св. Климент Охридски", во оваа роднокрајна Битола.

Во моето творештво, ако не најпечатлив, тогаш барем најскокотлив лик е Споменка. Мотивираноста на името е очигледна - сеќавање и минливост, топлина и нежност, а скокотливоста е во тоа што читателите го врзуваат токму со мене, затоа што и приказната е пренесена преку јас-формата, при која се презема одговорност за опасноста од препознавање автобиографизми во наративниот глас, но која ѝ дава автентичност на фикцијата. А тој лик е создаван и живее во овие наслови: „Споменка“, „Спомените за Споменка“ и „Сонот со Споменка“, како трилогија. (Но и со уште еден со истиот лик или ликови - „Задоцнети писма до Споменка“).

Како се случи носечкиот лик да биде токму Споменка?

Тој, најпрво како нејасна топлина од раните детски години, како насетен момент за бесповратноста на времето, до мене дојде на овој начин и преку овие стихови:

Росица рано ранила/ кога се раѓа роса,/ отишла долу в градина,/ нечујно, тихо, боса. /Набрала цвеќе различно,/ китки мајски да прави,/ облекла рупо празнично,/ панделка в коси ставила./ Со неа Ленка, Споменка,/ китки во раце носеа...

Тој блесок на името Споменка ме возбуди уште кога бев дете, ја имав, ја немав девет години, на чудесен начин затрепери во мене, уште од самиот час кога ја прочитав песната, а и подоцна, кога ја препрочитував, и засекогаш остана таму каде што се втемели во почетокот. А и денес, одвреме-навреме, патетично ќе си ја изрецитирам, ќе си ја преповторам повеќе за себе, но само до „китки во раце носеа“... Во моето паметење тука е прекината. Песната е од Васил Куноски и го има моето посебно вреднување, поради наклонетоста, во прв план, спрема лирското пеење, но не помалку или - подобро - најмногу и неизбежно е името - Споменка!

Многу подоцна, веќе како писател со објавени книги, а и со многу продолженија во „Наш свет“ на моите „Задоцнети писма до Споменка“ во средината на седумдесеттите години, кои беа вреднувани од читателите и, по нивно барање, враќани да продолжуваат, песнава му ја рецитирав на Васил Куноски, кој тогаш беше главен и одговорен уредник на „Наш свет“. Му беше драго што сум ги запаметил стиховите, но и ми рече дека таа му е подзаборавена и не е застапена во ниедна стихозбирка. Сфатив, можеби и самиот не си ја извреднувал за да ја постави во некоја стихувана целина, а името, за мене духовно и синоним за минливоста на животот, му е употребено само заради метричките потреби: Ленка-Споменка (неговата четврта, најмала ќерка, го носи името Росица и, веројатно, стиховите ѝ беа наменети нејзе). Но, јас си

го присвоив и си го задржав за себе периферното име во песната, веќе забораено и од авторот.

Кога почнав да ги пишувам првите раскази, „синоокото и русокосо девојче“ беше присутно во нив, а мојата интима асоцираше на одреден лик од детските години, кој не мора да имал руси коси и сини очи, но случувањата во нив можев да ги прераскажувам само преку името Споменка.

Знаев дека тоа име не ќе ме напушти, дека ќе ме следи... Така и се случи. Првиот расказ, со наслов „Трнливата слива ги чува спомените“, го напишав во ноември 1966 г., во интернатската зграда во Прилеп, кога имав петнаесетина, а во него девојчето со сини очи го губам засекогаш. Веројатно, во настојувањето да не се препознае онаа што носеше поинакво име. Можеби поради младешката гордост, не знам што, се обидував да не ја обелоденам, а ако откривав нешто пред читателите, само кажував и залажував. Затоа и ја жртвував Споменка. (Подоцна, во 1971 г., расказот под името „Споменка“ го објавив во „Наш свет“, и тој ми е во првите пет-шест првообјавени раскази). Но потоа сфатив дека Споменка треба да ја оживеам, да биде поинаква, да направам впечатлив лик што ќе се запамети и што ќе биде само мој. (Низ текот на животот такви ликови и сретнував, особено еден или два што беа слични на неа, на онаа, опишуваната, а не на прототипот, па така таа добиваше двојници, но во интимата ѝ останувам творечки верен само на првата - поради времето, поради годините на детството, поради она што никој не може да ни го врати во животот.)

Ликот на Споменка го понесов како опсесија, како творечка визија, но требаше да го оформам целосно. Така го напишав првиот дел со наслов „Споменка“ уште во 1972/73 г., но тогаш не успеав да го објавам во издавачката куќа „Мисла“, во која со преселбите се затури некаде и не ми беше враќен, но ја имав копијата. Ликот на Споменка ми живееше. (Подоцна, во 1980 г., учествував на конкурсот за најдобар роман напишан од „Детска радост“ со преименуван наслов „Јоргованите прецутуваат“ и добив откуп за објавување, но за да го „залажам“ жирито, името Споменка, кое веќе беше врзано со мене, го заменив со Јана, а откако беше готово сè, го објавив со сегашниот наслов - „Споменка“).

Повеста „Споменка“ беше прифатена од читателите. И почнав да добивам писма од нив да ја продолжам приказната. Барањето беше недвосмислено - среќен крај. Тоа го направив во 1986 г., но вториот дел остана необјавен сè до 2006 г., рамно дваесет години. Многу се колебав дали да го објавам или не. За да не се расипе впечатокот за првиот, и покрај тоа што приказна-

та, на некој начин, ми беше воздржана прва љубов, затоа што, во времето кога ја создавав, во раните седумдесетти, во еден поинаков општествен систем, уредниците како да немаа доверба во темата „прва љубов“. Оттука и приказната, барем за мене, како да беше недоречена, строго исконтролирана, а и таква заживеа со читателите.

Но, по вториот дел - „Спомените за Споменка“ (за кој во 2006 г. ја добив и наградата на ДПМ „Ванчо Николески“), морав да го понудам и третиот, „Сонот со Споменка“, зашто двата, поради обемот, не можеа да се појават во еден.

Сега приказната е целосна, се читаат трите дела, секој како засебност, но и како целина, и покрај тоа што сторијата е од некое друго време. Ќе згрешев ако не го направев тоа. Судејќи барем според реакцијата на читателите. И не е точно дека денешниве млади не сакаат романтика. Напротив. Го сакаат, можеби, она што го немаат доволно во своето време и за својата возраст, а Споменка е чиста и пресилна љубов, онаква каква што нема, а каква што би сакале да имаме. Особено кога сме тинејдери, кога мислиме дека првата љубов е и последна. А зошто да нема и таква приказна во која првата љубов ќе биде една и единствена!?

Инаку, имав верзија и во трето лице, која како да не беше моја, ми се причини дека е потуга, но кога би се прашувал денес, сепак, би ја избрал неа, за да ја избегнам посочената опасност, зашто читателите премногу ја врзуваат со мене. Но и покрај тоа што Споменка асоцира на главен лик, Бојан, веројатно, е подоминантен. А таа е голема во мислите на главниот машки јунак, барем во првиот дел.

Е, сега, кога размислувам за ликовите, во приказната има и еден друг - Вера Претералка, во која, самиот, како автор, сум заљубен. Да не ми е таа, приказната би била помалодушна и поздодевна. Многу читатели, барајќи негативен лик во приказната, ја идентификуваат како антагонист. А не е. Всушност, таа е ведриот дух на сета приказна, катализатор на збиднувањата и, од самиот почеток, како карактер, не се менува, туку си останува доследна на себе - сплеткар меѓу своите врсници, со неочекувани или очекувани, но на свој начин непредвидливи постапки. Непредвидливи - за да го изневери хоризонтот на очекувањата. Останувајќи неутрална, не припаѓа на ни една страна и суди според својот аршин, кој е ист за секого. Без Вера Претералка ќе ги нема онаа потребна динамика во приказната, духот и хуморот. А кога и самата би се поправила со растењето, би изгубила од својата автентичност,

од шармот. Нејзе ѝ е дадена шансата најдолго да остане дете, дури и тогаш кога настаните ќе се преселат во средношколските клупи.

Во моите книги, особено во романите, создадов и други ликови: Марта, Климентина Евин, Сара Кадина и Павел Рампа, Ана и Ангел... Сепак, овие што ги набројав како имиња, може да ги употреби и некој друг. Но ако се обиде да ми го присвои името Споменка, не ќе може, зашто е несекојдневно, специфично, особено.

Тоа име, тој лик - Споменка, од самиот почеток ми создава убави творечки моменти, топли и искрени, некогаш духовити... На средбите младите читатели ме прашуваат која е Споменка, дали сум ја сретнал, дали сè уште ја сакам... Премногу ја врзуваат со мене. Но и се интересираат дали мојата сопруга се лути затоа што пишувам за Споменка.

Пријатно им е кога ќе им раскажувам доживеана случка во која, во училиштето во еден град, ми се јавило девојче со чија мајка сме биле пријатели во детските години. А токму во него сум го препознал ликот на Споменка, преку нејзината ќерка... И уште дека во нивното семејство се читаат моите книги.

Пишувајќи го текстот, се обидов да одбегнам детали, макар што сфатив дека ликот на Споменка е уште подлабок и дека заслужува многу поцрпна анализа. Не знам дали ќе можам да го нијансирам тоа на начин што ќе ја осветли целосно вистината за неа.

На крајот ќе посочам момент од годинашниот Саем на книгата во Скопје, каде што иронијата малку си поигра со мене. Трите дела со ликот на Споменка доживуваат нови изданија, а и на Саемот се продаваа извонредно. Поминуваа многу читатели и родители, ми упатуваа размисли. Но, меѓу нив и една обична жена во години, која почна да ги прелистува и едната и втората и третата... Кога се понудив за помош, таа ми рече:

- Не, не треба... И јас се викам Споменка, затоа. Само сум љубопитна...

Се насмевав и отидов понастрана. И јас веќе немам црна коса. А оваа Споменка, која се интересира за името, не требаше да се појави на овој начин. Не требаше...

Gorjan Petrovski

THE CHARACTER WITH UNUSUAL NAME AND SO MUCH WARMTH

Secretly I ask myself, who is the character that is closest to me. In my literary work, if not the most impressionable, but the most challenging character is Spomenka. From the meaning of the name, it is evident that memories and transiency, warmth and tenderness, and the challenge, the readers relate this character to my life. Because the story is told in the first person, there is responsibility for the danger of recognizing autobiographical data in the narrative voice. The character is created and lives in these titles: “Spomenka”, “The Memories of Spomenka”, “The Dream with Spomenka” and “Late Letters to Spomenka”.

This name, this character from the very beginning awakens in myself strong creative moments, warm and sincere, sometimes witty... When I meet with the young readers they usually ask me, “Who is Spomenka? Have I met her? Do I still feel love for her? They attach her too much to me. They are also interested in whether my wife is jealous on me because I write about Spomeka.

Ѓорѓи Прчков

ПИСАТЕЛОТ ЈА ПРЕЗЕМА СУДБИНАТА ОД НЕГОВИТЕ ЛИКОВИ

Авторот ја живее реалноста онака како што другите ја кројат со сосема истиот аршин кој ја прави привилегирана само нивната класа, но не и слоевите подолу. Затоа авторот ја презеде судбината во свои раце и ја роди визијата. Бидејќи имаше излезено стар и немоќен сам да ја отсонува, своите погледи ги подари на неговите ликови кои немаа намера да се откажат од неа се до последната страница. Авто-

рот, подготвувајќи се да создаде едно дело, покрај темата се подготвува и за ликовите, било да излегле главни или споредни. Во секој случај, предност им дава на главните ликови, всушност, се подготвува да ги проектира визионерски сопствените ликови во сопствените дела.

Можноста да се предаде својата далекувидност врз адолесцентна креатура или пророчки дар врз дооден старец, истовремено е способност да се има интуиција тука и таму да се коригира животниот век на ликовите, да се има халуцинации во кои се гледа светлото на крајот од тунелот и откровение каде и како сè да се заврши. Добриот писател треба да е визионер, еден вид пророк, да има богато развиена фантазија, умешност - полн со идеи, да поседува мудрост, ама пред сè, да има визија. Писателот не би излегол добар писател ако не е подготвен видливото да го направи невидливо и обратно, невидливото да го направи видлива. Е, токму тука е клучот на визионерството.

Во романот „Хераклејски прстени“, авторот однапред - излегол визионер, на ликовите да им даде ролја низ целиот роман да ја земат содржината и да ја играат на сцена и под маски. За да се предаде една Ева - главен лик, во состојба необична за секојдневноста, авторот има потреба од визија. Затоа тој гледа далеку и широко, ликовите ги подложува на страдање, арно ама заедно со нив страда и тој. И во тоа е визионерското, авторот успеал да ја пос-

тигне однапред одредената цел. Ева да ја прикаже како се жртвува низ хераклејските простори, да ја открие целата нечистотија на Битола, зашто тука се случуваат настани од најстариот занает. Ева гледа сè, слуша сè. Заедно со машкиот главен лик Бледото имаат земено нечистотијата да ја чистат. И, на крајот, авторот излегол визионер, ги направи среќни. Нивната врска ја крунисал со брак, значи низ цел роман страдаат, за во последната страница да излезат среќни.

Цитирајќи од романот: „Хераклејски ѝрсѝени“.

-. . Една вечер, кога рацејте ми излегоа закрвавени од коѝање ѝо гроботѝ во којшѝто имав земено да сѝијам, сум искоѝала една коска. В раце сум ја зела, бидејќи рацејте окрвавени излезено ми имаа, сум ја окрвавила и коскаѝа. Тогаш коскаѝа в раце зеде и ми се раздвижи. Имав земено да чекам нешѝто да ми рече, арно ама не ми рече, нагаде само едно чудно смеење, а за себе зеде да си вели“ Уф каква маска, колку чудна и невообичаена маска оваа ковчестѝа девојка зела и си изработѝила, ќе ја замолам, всушностѝ од девојкаѝа ќе ја ѝозајмам и следнаѝа ролја ѝод ваква маска ќе ја изиграм, ама изненадување ќе им ѝрпиредам!- Од гроботѝ излезена, имаше земено да си вели хераклејкаѝа Аврелија Фила. . .“

-. . Оѝкако вечераа, закрејнаѝти си легнаа и долго во ноќѝа имаа земено ероѝски да се оѝслужувааѝи. Можеби и на вѝоро деѝте имаа земено да работѝаѝи, зашѝто за да се изигра мачнаѝа ролја во живоѝтоѝи, ѝолесно ќе им излезеше на двајца, ама и на ѝројца. Имаа земено да работѝаѝи долго во ноќѝа, само шѝто ѝовремено ѝлачоѝи на бебѝто имаше земено да ги ѝрекинува. . .“

Ева, девојка со лошо мислење за животот бара причина да ги прекине сите можности за радост со деструктивниот избор, како кревет да користи гроб, а за соговорник-древно хераклејско суштество, со што би се приближила до преминатите. Нема визија во дијалог со човечки остаток туку само огорченост што тие ни оставија девијантни наследници за кои се плашме и да пишуваме. Има визија во предходниот пасос, во плачот на бебето од кое излезе искрениот крик на авторот дека и спасението е на работ кој не смее да се пречекори.

Визионерското во романот „Бурмут“ е жртвата на Јованка кон семејството. Авторот проектира Јованка да почне да страда по мажот, а најлошото е што зела да страда по синот кој патиштата ги згрешил, зел да практикува најлоши пороци. Авторот ги прошетал низ Битола, дури ги однесол и во Гер-

манија за таму да го покажат своето знаење, компјутерската ерудиција. Авторот успеал, како брачен пар да ги стави пред германската ученост.

Цитирајќи од романот: „Бурмут“.

-. . . Зумбуло околу себе зеде и се разврши, ѝо ѝлочничокѝ со широко отворени очи зеде да гледа, всушностѝ некоја исцѝушена, ама недоцѝушена цигара да здогледа, некое догорче. Кога сѝ имаше излезено чистѝо, забележа канѝа за ѝубре. Само шѝо се надвисна, само шѝо зеде да чейка, догорчиња најде многу, две - ѝри зеде, ги расцѝаршали, ѝуцѝуноѝ на дланкаѝа го собра и зеде да го шмрка. Оѝкако исшмрка, оѝкако дланкаѝа од ѝуцѝуноѝ си ја исцѝисти, зеде да кива долго и силно, кога да крвави зеде, носѝо со шамија го сѝегна. . .“

Бурмутот навидум еквивалент на цигарата, токсичен по својата природа, не дејствува врз Зумбуло онака како што тоа би му се случило на обичен пушач кога никотинската прашина би ги прекрила белодробните крила. Целта на авторот е, визионерски да го обедини целото зло на пороците и да го стави во главата на некој налик нас со безброј проблеми, со што експлозијата која следи нема да го распарчи само неговото мускулесто тело, туку и неговиот мозок, сегментите кои нема да признаваат ништо свето дотогаш.

Од цитатот излегува видлива необичноста, всушност визијата на авторот, во недостиг на бурмут, авторот, главниот лик кој е зависен од бурмут да го натера да земе да се послужи со тутун од недоиспушени цигари, многу штетни по неговото здравје.

Цитирајќи романот: „Марширања“.

-. . . Имавме земено да смеѝаме дека рајотѝ си зел да го заслужуваѝ, арно ама ѝресмеѝавме дека ѝоѝолезен ќе излезеш во ѝеколотѝ. Причинаѝа ни имаше излезено едносѝавна, сѝѝе од режимотѝ кога - ѝогаѝ ќе ѝѝи дојдаѝ ѝука, сѝѝе имаатѝ излезено ѝечени за во ѝеколотѝ - ѝолку грешни излезено имаатѝ ѝака шѝо мајкаѝа земја ќе се згрози од нив, ќе земе да блуе. Значи ѝодобро во ѝеколотѝ ѝомеѓу неѝријаѝелотѝ, оѝколку во рајотѝ ѝомеѓу своитѝе. . . Значи ѝовѝорно кога - ѝогаѝ ќе се среѝнатѝ со мене, е, ѝогаѝ ѝред мене ќе излезатѝ на расѝѝѝѝ, гревовитѝе ќе зематѝ да ми ги изложуваатѝ, на земјаѝа шѝо немав усѝеано да разберам, во ѝеколотѝ ќе зематѝ да ми се доверуваатѝ, зашѝо имаатѝ земено да ме знаатѝ како моќен на земјаѝа, а сега сум излегол и моќен во ѝеколотѝ.

- Каде е осуденикотѝ, сакам да го видам!?- зеде да ни вели Орманко.

- Еве го, ѝред ѝебе излезено има!- ѝрестѝана со ѝишување ѝисаѝелойѝ.

Орманко зеде да гледа во Пестѝицидов, а ѝисаѝелойѝ бргу зеде да бриши и да ѝиши.

- Е, сега, кога имаш излезено осуден на смртѝ, ѝред да земеме и да ја извршиме смртѝнаѝа казна, имаш ѝраво да ја кажеш ѝоследнаѝа желба!

- Зар мртѝов и во ѝеколоѝ!?

- Да мртѝов и во ѝеколоѝ!

Напорот да направи сцена и во пеколот го чинеше авторот повеќе од обична несоница. Но, блажен е заради утринската радост кога ќе помисли дека неправедниците ќе го доживеат својот распит пред да бидат распределени во казаните. Не се занесува со идејата дека ќе има поставен за нив судија, знаејќи Кому тоа место припаѓа, но би го продал и сопственото перо кога би можел да напише дел од пресудата.

Цитѝаѝ од романоѝ: „Верушка“.

- . . Ушѝе имав земено да си мислам: Дали моѝѝе другари, икончеѝо на лакиранаѝа најѝкасна, освейѝлено ѝреку злаѝесѝѝ абажур имале земено да го гледааѝѝ и ако го виделе, шѝѝо врз него зеле и оѝкриле, дали чисѝиоѝѝ лик на Марија Магдалена или нешѝѝо сосема друго, имав излезено сигурен дека го виделе ѝравоѝѝо лице кое имаше земено да зрачи од добрина, всушностѝѝ во ликоѝѝ на Марија Магдалена го ѝреѝознаа ликоѝѝ на Верушка.

-...Верушка ѝолудена како шѝѝо имаше излезено, ѝреку ѝоловинаѝѝа ја зедов и во нашаѝѝа сѝална соба ја однесов, зедов и среде брачноѝѝо креветѝѝ ја легнав. Од еднаѝѝа сѝѝрана легнав јас, од другаѝѝа Цигица, Верушка со маѝѝен, оѝсуѝѝен ѝоглед нѝ оѝфаѝѝи и веднаш засѝа...“

Верушка е стереотип на една просечна девојка која материјалниот безизлез го гледа во давањето на своето тело за одреден надомест. Не е ништо ново моралниот пад на една личност за која реалноста ни наложува да неочекуваме да се подигне од маргините на сивилото. Можеби надежен е обидот Верушка да се врати на оној пат по кој продолжила Марија Магдалена откако Исус не дозволил ниту еден од грешниците да земе и да го фрли првиот камен. Можеби и визијата го изневери авторот кој не одолева да ја спречи само и само да го остави читателот во највоодушевувачка физиономија кога ќе ги затвори кориците.

Циџаџи од романој: „Зеа маус“

- . . . Оџкако рабоџаџа со зеа маусоџи џи имаше излезено неџоднослива зеде да вели:

- Оф, оф леле, мајко, ме раскина, имам земено да крвавам!

- „Има земено, од мажоџи џи, да крвави и мојоџи народ!“- си џомислив.

- . . . Жената од каџаџилоџо излезе завџџкана во бањарка. Зедов да ја гледам и џред очџџе со дваџа џрџџа да џи џривнувам. Ме сфаџџи и во другаџа соба зеде да оди. Излезе бргу, со себе имаше земено да влечка едно сандуче. Кога го видов излегов многу зачуден, ова има излезено војничко, куришуми шџџо имало излезено џолно, види, види во шџџо имаџџи земено да ги кријаџџи од народоџи ограбениџџе џари. Сандучеџџо го зедов, женаџа имаше земено да се бунџџува, сум џи зел многу џари, а сум џи зел колку од народоџи зеле и ограбиле, џолку да му враџџам, ни џовеќе ни џомалку“.

„Зеа маус“ или кочан, како што нашиот народ го нарекува, е само орудие кое ги променило своите основни функции. Авторот замешува прсти во природата и го користи симболот на животот како алатка за прераспределба на богатството од оние кои го стекнале на економски недозволив начин, на оние ограбени и социјално понижени, кои ќе се согласат да се избалансираат иако понудени со еден нелегален пакет. Повторно деформитети во користење на џубовната игра, но општеството е тоа кое ги создало правилата на игра, а авторот е тој кој со крајна тврдоглавост се обидува да пронајде методи тоа да го заокружи со среќен крај, ако такви во целост постојат.

Циџаџи од романој: „Биџолски џодробноџџи“.

- Која има излезено женаџа?- зеде да џрашува Секуле.

- Женаџа, сиоред граѓаниџџе на Биџола има излезено Васеџџо Улоџџо, или Васеџџо со џарџџалчињаџа, а имаџџи земено да велџџи и Васеџџо со фигуриниџџе!

- Оној, со ракаџа во џебоџџи излезено шџџо има, џосџџојано масаџа шџџо има земено да ја џреси има излезено Цауро, менџџална маана, има земено да џрави фискулџџура. Секогаш од Васеџџо улоџџо има земено да бара да му ја џокаже „куклаџа“, а џџаа од шџџо има излезено добра. . . Имам земено да џи велам секогаш Васеџџо Улоџџо „куклаџа“ има земено да му ја џокажува, него џџоа има земено да го џодрева и кај него џресењеџџо на ракаџа има земено да засилува, фискулџџураџа излегува мошне инџџензивна. И кај двајцаџа менџџалнаџа маана има изле-

зено очигледна. Од иарџалчињата, со кои имаше земено да расцолога Васејо Улојо ја ојвори „Свиларницата“. Профитот ѝ имаше излезо голем“.

Сознанието дека однапред е дефинирано местото каде ќе престојуват луѓето со помрачени умови, не го спречи авторот да ги извади од тој контекст и да ги стави во почетокот во една изолирана просторија, за по сплет на околности подоцна да добијат можност и да се мешаат меѓу „нормалните“ и дури да достигнат високи позиции. За чудо, нивните ментални маани остануваат видливи, но не и од оние навикнати да си ја гледаат својата работа. Тука визијата на авторот се покажа оправдана со фактот дека голем дел од неговите ликови си ги зазедоа своите високи места и над нашите животи.

Авторовата визија стигнала дотаму, што луѓето од меаната, со ментална маана ги направи големи бизнисмени, со пари исполнети, материјално јаки, ама духовно слаби.

Цитат од романот: „Рјосани“.

-. . . Мажот, жената и децата, со дрвено сандуче в раце засијанаа крај гробот. Сандучето го ставија на ровкиот кув од земја. Имаа излезо илакани. Очите закрвавени, лицата од илачење влажни. Мажот од сандучето зеде и кајакот го иргна настрана. Во мало розово кебе имаа завикано мртво кученце, мало, влакнесто, веројатно имаше излезо иекинезерче. Тогаи четворицата наадоа илачови, не иискојници, не ревење, ами имаа земено да нааваат обични илачови, солзи имаа земено да леат небаре дождец. Имаа земено да илачат од душа, од срце. . . Со Гургуро кученцето зедовме и го иогребавме. Мажот, жената и децата имаа земено горчливи солзи да леат...“

Социјалната незгриженост, авторот сметаше дека може да го обезвредни ликот, своето универзитетско образование да го замени со за многу луѓе, неподносливата работа на гробишта. Да се има за храна она кое треба да се фати за душа на мртвите, да се имаат за пијалак солзите по најблиските кои ќе патуваат, да се има за сон врисокот за непомирливоста кон смртта, го прават ликот несреќник кој требало да го сфати животот на потешкиот начин. Во прв момент делува дека тој со секоја лопата земја ќе ја добие вештината на еден хирург кој со отворени очи сечи низ живото човечко месо, арно ама само авторот преговара дека гробарот оставил независно парче душа од која постепено ќе се откинуваат доволно големи парченца во знак на сочувство.

Цитат од романот: „Маченица“.

-... Вие маченица сѐ излегле, голема маченица, а во денешно време а се излезе маченик, е еднакво да се биде светиец, ама Вие за светица од нас хироџонисана имаѝе излезено, Вие сакале или не, еѝе, ние како ѝаква Ве имаме ѝримено.

-... Тетѝка Карка ѝлочкаѝа ја зеде, на дланкаѝа раширена излезено како шѝо и имаше ја сѝави, ѝогледоѝи го изосѝри и од чудо ѝодзина. На ѝлочкаѝа од злайѝо си го виде соѝсѝвениоѝи лик, ама ѝака убаво изгравиран излезено имаше, ѝетѝка Карка кога се виде со ореол на светица околу главаѝа, излезе на месѝоѝи скаменеѝа, од возбуда солзи ѝо лицеѝи имаа земено да ѝ се ѝркалааѝи...

Тетка Карка е добродетелка која денес ја има ни малку ни многу. Од оние кои ги има многу се тие кои ја имале таа чест да поминат низ процедурите на издигнување до пиедесталот со многу аплаузи и подметнати рамења. Таа е од оние малку која за влакно ќе проструеше во својата анонимност и споменатост само во благодарните усни. Но визијата на авторот неколку родители да можат да ѝ се восхитуваат на начин кој не познава граници е повеќе од благородна, кога дозволи да ѝ доделат титула „светица“ која, верувам, е лично од Бога одобрена.

Циѝаѝи од романоѝи: „Жими крѝи и кандило“.

- Мице, зар и ѝебе глумчицаѝа зеде и ѝе осѝави, зар и децаѝа ѝи ги зеде?

Мице зеде и главаѝа ја наведна, од сиѝниѝе очиња имаше земно солзи да лее.

- Мице зошѝо, ѝи оѝиѝаѝувала некаде далеку, друг маж си најде, случајно да не излегла некоја оросѝија?

Од очииѝе на Мице имаше земено да ѝече река од солзи.

- Ајде, земи и јаги, еѝе јас јагов, осѝанав сам и јагов, ќе јагеш и ѝи!

Мице душна, зеде и грицна некое залаче и со наведнаѝа глава ѝод гардеробоѝи си оѝиде во неговаѝа „гарсониера“. Благоја го ѝовика. Кога Мице се врайѝи зеде да му вели:

- Многу од жениѝе имааѝи излезено оросѝиш, како мојаѝа, како ѝвојаѝа излезено шѝо имааѝи.

Благоја не е луд кога земајќи заедничка тема со глумчето. Последователно, тој е маченик, сведок на сончеви денови, па изневерен и на крајот доволно осамен за да си ја пронајде сродната душа, макар и во анималот, односно во авторовата визија. Авторот се обидува да не прави плагијат од жи-

вотот на многумина. Ќе остане да лебди во воздухот тезата дали поделената радост е поголема радост, а поделената тага помала тага, за да сите се увериме дека човештвото без соединување ќе заврши со бришење.

Главниот лик во романот „Аманет“, авторот го однесе до таму, сам да земе и да си го копа гробот. Визијата овде е во самиот чин на копање на сопствениот гроб. морбидно, арно ама вистинито. Авторот, пред смртта, на главниот лик визионерски му даде да го пишува аманетот за роднините.

Цитирајќи од романот: „Аманет“

-. . . И живојот на што зел да се сведува? Сјоред мене бркање вејтер и магла, всушност од една враќа си влегол низ друга си излегол, ама во лицето си излегол исчаден и со длабоки лузни, по душата, срцето, и за секого добрата мисла или најточно, најрецизно, целиот мој живој, ама и живојот на Добринка, ама и вашиот и на многу други, впрочем на сите луѓе во својот, зел да се сведува само на три дупки.

Уште една морбидна вест: авторот подготвувајќи си го леглото за својата вечна почивка, зел да пишува аманет. Терминот „тестамент“ е познат како документ за распределба на имотот по смртта, како би се спречила војната меѓу наследниците за трошките кои ја иритираат едната страна од вагата. Аманет е усно пренесение, исто со посмртно извршување, невообичаено во овој случај што ограничува многу редовни дејствија, за чија сметка уфрла нови по желба или хир на авторот. Се доаѓа до смешната теорија на трите дупки која вели дека човекот се родил од дупка, живее за дупка и завршува во дупка. Не заостанува и тука визијата за влијанието врз животот после смртта, кое е толку неизвесно колку и нашето постоење во следните мигови ...

Gjorgji Prchkov

**THE WRITER TAKES ON THE DESTINY
OF HIS CHARACTERS**

To judge some one by one's own standards, especially when the privileged authors do not want to see the other class of unprivileged authors, means designing somebody's destiny. That is why the writer takes on the destiny in his own hands and gives birth to the vision. Because he was old enough and too weak to dream it himself, he decided to present his views to his characters who did not have an intention to give up from them up to the last page.

When the writer starts preparing to create a belletristic work, he is preparing for the characters, too, no matter whether primary or secondary. He gives the priority to the main characters. In fact he prepared himself to project his vision through the characters.

There is something so morbid in this: the writer, trying to prepare himself for his final resting destination, actually he is writing his testament. The word testament is a document that distributes the private property after death in order to prevent the war among the heirs for the remnants which press one side of the scale. In fact, the writer has the vision to influence the life after death which is so uncertain same as our existence on Earth in the next moments...

Вера Стојчевска-Антиќ

ПРОЕКЦИЈАТА НА АВТОРОТ НИЗ ПАТОПИСОТ

Уметничкиот креатор ги одбира личностите што ќе ги обработува, слика, ваја, опишува, воспева, разбирливо според својот афинитет кон нив, или како пандан на спротивставените сфаќања за нив. Овој своевиден однос кон луѓето, кон светот, кон цивилизацијата, можеби открива, од друга страна, напласти на восприемања кај самиот автор, чиј дух се самооткрива. На подолгите патувања патописецот

има можности да длаби и открива непознати суштини во намерниците со кои се среќава. На разни меридијани и простори. Но што тогаш се случува во оваа потрага со самиот автор на патописот? Очевидно, овој вовед открива една широка тема која заслужува внимание. А во случајов, со оглед на времето и просторот што ни е одреден, јас ќе се обидам да дадам една сопствена самооткривачка прокеција на мојот однос, како автор на досега шест објавени книги патописи.

Во мене постоеше некој вроден немир уште од првите сознанија за светот, во правецот на откривањето на непознатото. Добро знам дека пасионирано ме интересираа приказните. Сакав притаена во креветот да ги слушам доживувањата на другите, а мојата фантазија ги прошируваше недогледните хоризонти. Но, најмногу за нивното проширување придонесоа приказните на мојот дедо Пецо. Тој имаше во Битола кафана покрај Драгор и по затворањето на кафаната минуваше покрај нашата куќа и најчесто, ако забележеше светло на прозорците, навраќаше кај нас. Тогаш мојата радост беше бескрајна. Мајка ми строго се држеше на принципот дека во осум часот навечер морам да бидам в кревет. А јас знаев дека дедо Пецо наминува по десет часот, и го чекав со немир во душата, прашувајќи се дали воопшто таа вечер ќе наврати. Ако го слушнев крцкањето на металната порта во дворот, јас изрипу-

вав од креветот и за миг ги прескокнував речиси скалилата, наоѓајќи се пред вратата на долниот кат од куќата. Потоа, никој не можеше да ме оддели од дедо Пецо и неговите бескрајни и секогаш разновидни приказни. Денес, по долгогодишниот изоден пат и од ниво на универзитетски професор, можам само да заклучам : ако ги запишував сите раскажани приказни од дедо Пецо, денес би имале не помала збирка на битолски приказни од тие на Шапкарев, Цепенков, Икономов... За жал тие само придонесоа да се развие мојата фантазија со љубов кон зборот, како код на сознание, откривање, книга, писмо...

И како можев по еден ваков почеток на мојот развој да не понирам во непознатите краеве од светот? Можеби и можностите што ги имав да ги посетам пунктовите на разновидни средини на континентите придонесоа да се проектирам и јас со својот поглед, мисла, збор, во тие средини.

Овде ќе наведам само неколку примери од моите патописни книги. Првата земја што ја испитував, запознавав, во континентот Африка, беше Тунис. Средоземното Море и пустината под него, соединети во една цивилизација, со пејзажи и бескрајни видици, со муслимански кафулина, а со европски плажи, со ориентална музика, но и со шансоните на Франција и Едит Пјаф. Меѓутоа, за мене беа интересни Тунижаните, кои беа затворени во своите типски бели домови и куќи, со чудни бели сидови. Нив ги немаше по улиците. Во туѓите земји, покрај знаменитостите, пасионирано ме интересираа луѓето кои живеат во неа. И јас зачукав на првата бела куќа. Цела комплетна фамилија како да ме очекувала во пријатното домашно студенило, наспроти вцештеноста на улицата. Две деца од фамилијата говореа добро француски и нашата конверзација започна. Како да сме се познавале одамна. Врв на мојата компарација и љубопитност беше идентичноста на македонската народна песна „Кажи, кажи, либе Стано“ со нивната туниска песна, на иста тема, безмерната тага на бездетната невеста, преведени на француски, не зближи сите присутни. Тие не знаеја дека таа беше најсаканата и најпеаната песна од мајка ми. А кога ја пееше како дете размислував дека таа мора да е најубавата песна, штом неа ја избрала мајка ми! И солзи кај стутканите жени на високиот миндерлак, како и кај мене! Првиот мој допир со Африкациве, а толку исти чувства, желби. Најстарата домаќинка стана, се изгуби во собата, за да се врати оттаму малиот Керим, подавајќи ми жолт прстен, изработен од туниски жолт камен. Тој мал и драг предмет и денес ме поврзува со семејството кое ме чекаше да се појавам на нивната врата...

Првпат стапив на индиска почва. Знаменитостите на земјата каде што се раѓале и приказните на дедо Пецо. Мојата љубопитност беше видлива.

Не сакав да спијам, секој проспан час значеше изгубено доживување. А толку многу ги имаше во Њу Делхи! Приказната за принцезата од Таџ Махал ја пронајдов по толку години наназад. Наспроти неа бројни несреќници, инвалиди од невидени размери се движеа не на сон, туку во реланоста на улиците од Њу Делхи. А потоа, се наоѓам во Катманду, во срцевината на најраскошната пролетна природа и центарот на хипиците и наркоманите од целиот свет, собрани овде купче. Се промешуваат сновиденијата, приказните, остатоците од вековните убавини, но и сликата на цивилизацијата на бројните жители. Во разговорот со индиската „кralица“ Индира Ганди, во нејзината интимна куќа среде Њу Делхи, сфаќам дека е таа божицата Мајка на Индија, сеопфатност во говорот, сеопфатност во грижата за сите свои сограѓани. Како кралиците од приказните.

Во Катманду се соочив со најмладата жива Божица – Кумари. Во еден дворец, на прозорецот се јавува живата божица Кумари, девојче околу осумгодишна возраст, со невина раскошна убавина. Според непалската легенда во неа е вселен духот на божицата Кумари. Еден од кралевите, Мали, го прекршил заветот и го тргнал пердето пред божицата. Таа веднаш исчезнала, не смеел да ја види обичен смртник, а потоа се вселува нејзиниот дух во чисти девојчина, кои зрачат убавина, затворени во дворецот. Тие ја губат во животот можноста да се омажат, остануваат чисти и невини меѓу боговите и луѓето во Непал.

Патописот ме води пред Монт Еверест и Анапурна. Не сум добар рекреативец, нагорнината не ми е пријатна. Вчас се јавува пред мене осумгодишно мургаво индиско девојче. Таа е Бисну Маја. Ми ја подава раката и ми дава знак дека таа ќе ме води по проугорнината. Бара само две рупии?! Чекори пред мене. Како да не стапнува на земја со босите слаби ножиња, како да лета, а мене како да ми се претвори телото во крилесто суштество, зашто ја следев малата и нежна Бисну Маја во летот над миризливата планинска трева и растителност. Каков допир, како да ја гледав нејзината рака, без осет дека таа ја држи мојата дланка! И во овој денешен миг ја чувствувам таа леснотија. А тогаш, ми се пристори, или навистина тоа се случи, очите на Кумари, впиени во моите, сега се всадице во Бисну Маја. Дали тоа беше Бисну Маја во Кумари, или Кумари во Бисну Маја?!

Од оваа цивилизација патот ме насочи во Лос Анџелес. Непрегледен град, како ли се снаоѓа човекот во овој непроод? Океанот го продолжува градот, од вткотвениот „Титаник“, до бескрајот на водата. Овде се шири и гра-

дот Холивуд, и големиот универзитет УКЛА, и Беверли Хилс од приказните и сегашнината.

Од Индијана, дефинитивно стигнувам во куќата на мојата братучеда Љуба, во предградието на Индијанополис. Првпат се среќаваме во живо, во поодмината возраст. И како да не била таа судбинска пауза од педесет и пет години несреќавања. Љуба е родена во Индијанополис, од родители битолчани, веднаш по свадбата преселени во големата и далечна Америка. Какво чудо, Љуба живее со Битола, во Битола, со Смилево, во Смилево, од каде што и потекнуваат родителите. Таа знае сè за мене, и јас за неа. Само писмата и сликите ги приближувале крајностите на светот. Нашето понирање во фамилијата, во корените, како да започнува од мигот фатен во стапица во Индијанополис. Јас останав таму некаде во дворот на Љуба, седната под кајсијата, како да бев била со неа во Битола, под кајсијата од нашиот двор. Во нејзината богата библиотека и архива го открив печатеното издание на Чернодрински, непознато дотогаш во нашата средина, како и слики од македонските изведби на „Македонска крвава свадба“ во САД. И денес ние со Љуба контактираме живо, духовно. Духот е мисла без крај, нема завршеток додека живееме. И тој останува и зад нас, зашто од каде ни се сликите невидени, а толку интимно доживевани? Духот нема граници, тој не знае за крај на времето, на просторот. И затоа останува и по нас, можеби како најубава утеха дека и по смртта човекот живее.

Vera Stojchevska Antik

THE AUTHOR'S PROJECTION THROUGH HIS TRAVELS

The arts creator chooses the characters on which he intends to work, paint, carve, describe, glorify in accordance with his affinity towards them, or as pendants of his opposing understanding. This kind of attitude towards others, the world, the civilization reveals the author's accumulated views. During the long journeys the author who writes the travels has the opportunity to dig and discover unknown experiences in the cotravellers he meets on his way. I am aware that the places I have visited and people I met in almost all the continents contributed in the projection of my views, thoughts and words.

In Indiana I visited my cousin Ljuba, in the suburb of Indianapolis. For the first time we met in live, at this age. I felt that the past period of fifty five years apart had never existed. Ljuba is born in Indianapolis from parents born in Bitola, who moved to USA immediately after their wedding.

What a miracle, Ljuba lives with Bitola, in Bitola, with the village of Smilevo, in Smilevo where her parents originate from. She knows everything about me and I know everything about her. Only our letters and photos made closer the special distance between us. Our digging into the roots of our family started in the moment I entered her house in Indianapolis. Even today we have a live contact with Ljuba. Our souls have no beginning and no end. Inside our souls there are common images of the warm experiences we have had even without being together. If there is an attraction of two souls then there are no limitations of space and time for them. That's why the belief that the man lives after his death remains.

Мирјана Стојановска Палигора

ПОЕЗИЈАТА - ЛИЧНО ЕМОТИВНА, ИМАГИНАРНА, НО И КОНКРЕТНА СТВАРНОСТ

Книжевното дело е специфична јазично-уметничка структура. Ваквото тврдење не е никаква нова теза. Напротив, за тоа говорат философите уште од античко време, па се до денес. Толкувајќи ја поезијата, Лотман забележува дека наспроти природните јазици (македонски, англиски, француски и други) би можеле да се издвојат таканаречени „второстепени јазици“ кои ги надоградуваат природните ја-

зици, користејќи ги истите само како материјал. Според Лотман, поезијата е естетски организиран јазик, како естетско средство и медиум на комуникација со сопствен семиотички код. Де Сосир, исто така, тврди дека без оглед на подрачјето на испитување на книжевноста од: формален, структуралистички, стилистички, семиотички план, се потврдува интеракцијата меѓу книжевниот и стандардниот јазик, при што книжевниот се јавува како едно проширување на структурата на еден стандарден јазик.

Во однос, пак, на пристапот кон поетскиот предмет на интересирање, во науката постојат различни гледишта: додека едни ја истакнуваат темата како предмет на интересирање во поезијата, други аналитичари ја исклучуваат темата, (предметот на поетското писмо) доближувајќи се до познатиот ларпурлартистички пристап во толкувањето на поезијата каде се истакнуват музикалноста и поетските слики. Па така, Маларме бара да се избрка „стварноста“ од поезијата, а пак Херман Брох вели дека, „поезијата треба целата да гори во стварноста,“. Во таквите анализи на релација-форма или содржина, низ историјата се формирале најразлични поетски правци и струи кои ја подржуваат едната или друга опција во однос на приматот односно предметот на поезијата.

Во извесен дистанциран дискурс, може да се заклучи дека сите тие рамки за дешифрирање на поезијата се правеле или се прават со цел полесно или посеопфатно анализирање на поетските писма како пројави на една епоха, на една национална култура и слично. Професор д-р Венко Андоновски на пример, правејќи анализа на својствата на македонската поезија, односно македонската песна, тврди дека постојат пет можни својства

1

и тоа: метафоричко структурирање, метонимиско структурирање, поезија со зголемен степен на материјалност на песната (музикалисти), поезија со зголемен степен на нематеријалност на песната (полемички песни) и интертекстуална песна односно поезија.

Сите тие пристапи се преклопуваат во единствената претстава за поезијата дека таа известува за некои аспекти на стварноста и вечноста, за времето и човекот (Катица Кулакова, „Одлики на лириката“). Пред сè, тоа е субјективен пристап на поетот кон сите тие егзистенцијални, општествени настани и длабоко емотивни состојби и рефлексии на таквите појави нотираани со поетско писмо. Значи, со поезијата се евоцираат и се асоцираат најразлични вонјазични елементи од една лично-емотивна, имагинарна, но и конкретна стварност.

Конкретно, кога јас тргнав во светот на мојата поезија, секако дека ги имав во предвид ваквите анализи и книжевно-историските придобивки на светската и домашната литература и критика како и трендот на постмодерното изразување. За среќа, не се оптоварив со фактот дека „топлата вода одамна е измислена, туку се поведов од внатрешниот инстинкт да направам еден поетски запис, секако, поведена од некоја внатрешна творечка енергија. Предмет на анализа во мојата прва книга поезија „Хроносот на зборот, („Кубоа“ 1995) е токму *збороти* како прапочеток преку чии трансформации го следам развојот на поезијата, но и развојот на животот, на светот од најстаро време до денес. Книгата е поделена во три циклуси како симбол на три поголеми периоди (епохи). Првата насловена како „Креација и историја“ зборува за иницијалната фаза на животот воопшто, каде во сосема лапидарен стих се нижат песните: „Праглед“, „Линија“, „Битие“, „Звук“ и „Мимеса“, како поетско пресоздавање на она што го создал Бог. Со вториот циклус е опфатен оној долг среден век на стагнација во секаква смисла, насловен како „Време на молчење“. Тука *збороти* како субјект доживува внатрешни борби и превирања. Доминантна стилска фигура тука е асонанцата и параномазијата (во песните „Семем“, „Зрнест збор за составот на собитија“). Од овој циклус ка-

ко посебна и самостојно егзистенцијална песна би ја издвоила „Одамна зборот не збори ништо“. Третиот циклус го следи *зборот* како знак, кој како семем и триопа(стилска фигура) секогаш има пат за нов развој и своја иднина. Со таквата поетска концепција ја напишав првата книга поезија „Хроносот на зборот“, каде *зборот* е субјект и има свој пат низ времето.

2

„Хроносот на зборот“ беше одлично прифатена од мои професори, писатели и поети кои ме поддржаа во креирањето поезија. Но, во исто време сакав да го слушнам гласот и на читачката публика, при што наидов на една забелешка во завиткатна форма, дека поезијата е премногу далечна за обичниот читател, дека доминира интертекстуалноста за сметка на интимно-емоционалната нота која просечно -ерудитен читател сака да ја сретне во современата поезија, да нејде поетска наслада. Поезијата постои за да биде блиска и достапна до публиката, бидејќи дури тогаш таа почнува да живее. Тоа беше одлучувачки момент да го сменам правецот за мал агол при што мојата поетска преокупација, како интимно доживување на реалноста, на секојдневното, на социјалните и други проблеми, почна да добива малку појасен облик. Така во втората книга поезија „Двобој со тишината“ за нијанса, барем мислам, дека добив повеќе транспарентно писмо.

Книгата „Двобој со тишината“ содржи четири т.н. циклуси. Првиот е „Поплава“ во кој, готово како некој гатач, си предвидов еден тежок период во мојот живот. Циклусот „Поплава“ ја доби првата награда на „Карамановите средби“ многу порано пред објавувањето на книгата. Судбината ја предвидов, но не ја изменив туку од оваа дистанца сум ја прифатила како неминовност, па оттаму и во интертекстот на стиховите се асоцира и алудира на стиховите на грандиозниот Блаже Конески: „Ќе ја однесе ли Река/ онаа вреќа/ од нанос на песочиште/ и чакалиште/ што ги натрупав/ пред дувлото/ да крепат?“ Во таква меланхолична нота е целата книга, како една тивка борба на длабоко емотивен план, но и рефлексija на општествениот, социјалниот живот каде силите не се мерат според вообичаените критериуми, па едноставно се чека она природно задвижување на животното тркало од мртва точка.

Третата книга „Засидана врата“ („Дијалог“ 2007) е сосема поразлична и нов пристап во моето творештво. Тоа лично го чувствувам во циклусот „Во фантастичната игра на 2050“ каде сегашноста ја рефлектирам како иднина, каде на интимната компонента и давам примат на љубовта како енергија, како визија и преокупација која му дава содржина на секојдневното живеење. Овие песни ги доживувам урбано, непосредно, дури со извесен умет-

нички баналитет. Со нив сум поблиску до современиот конзумент на вакви творби со кој коинцидирам во однос на темата, на перцепцијата, на доживувањата. Циклусот „Прозаичен свет“ е спротивност на првиот. Содржи рефлексии од ентериерниот живот, историските пресвртици и крикови на актуелното време каде се допираат егзистенцијалните прашања на мојата земја каде и јас како единка не можам да направам промени, освен еден

3

поетски запис како што всушност и правам, при што се наметнува констатацијата дека во едно општествено луѓило најдобро е човек „да се повлечи во својата градина на сини ружи...“ („Прозаичниот свет пред мојата градина“).

Во поднасловот „Ренесансата на Курбиново и Битола“ потенцирам дека за значењето на нашите културни споменици повеќе се интересираат странските истражувачи кои многу добро знаат што значи манастирот во Курбиново и тие ликовни записи што му претходат на ликовниот европски хуманизам. А песната за Битола ја испеав едноставно од срце, како слика на моето време, како нешто што јас можам да направам за мојата Битола...

Морам да признам дека ми беше мило кога слушнав од моите читатели и пријатели дека ја доживеале оваа моја трета книга поезија, па дури и дека се препознале себе си во одредени стихови. Тоа навистина ми е многу важно, искрено, ме направи среќна. На ваков начин мислам дека ги задоволив двата, секако мои субјективни, пристапи во творењето: метафоричноста како начин на мој готово автоматизиран начин на пишување во моментот на инспирација (зашто, сепак, вдаховеноста е првиот принцип во секој, па и овој вид на творештво), во допир со актуелните книжевно - естетски компоненти во поезијата; а од друга страна, мислам дека го задоволив и оној втор аспект или принцип - уметничкото дело да живее со својата публика, а не само да биде поезија за книжевната елита и критика.

На крајот, како свое искуство, морам да ја потврдам вистината за поетското писмо, дека поетите, всушност, во својата бивалентност сакаат да искажат една тешка реалност од нивниот живот на која и се спротивставуваат од дното на душата, а го изразуваат преку поетскиот израз каде вистината и не мора да ја кажат директно, в очи. На таков начин, од својот проблем тие прават своевидно уметничко, јазичко- естетизирано дело, кое преставува лично-емотивно, според својот внатрешен свет –имагинарно дело, кое во најдиректна смисла има врска и е одраз на реалноста, на стварноста. Тоа де-

ло продолжува да живее самостојно, без својот создател, со јавноста. Конечно, тоа е целта на творечкиот чин, на уметничкото создавање.

Mirjana Stojanovska Paligora

**THE POETRY – EMOTIONAL, IMAGINARY
AND LIVING REALITY**

When I entered the world of poetry I had in mind the analysis and the literary progress in the domestic and world literature as well as criticism and the postmodern expression. Being not loaded with the fact that “the hot water has been invented long ago”, I was lead by an inner instinct and creative energy to write poetry. In my first book of poetry “The Chronos of the Word” I analyze the word as an origin whose transformations show the development of poetry as well as the development of life and the world from ancient times until today.

From my experience I must confirm the truth about the poetry message, the poets in their bivalence tend to state in words the heavy reality of their life to which they oppose from the depths of their hearts and they don't have to tell the truth directly. In this way, from their problem they make art linguistic-esthetic work that is personally emotional and by its inner life – imaginary work with its direct reflexion of the reality. The work continues to live independently with the reader, without its creator. In fact, it is the aim of the creative act and the artistic creation.

Добре Тодоровски

АВТОРОВАТА ПОРАКА ПРЕКУ ЛИКОТ НА ДЕЛОТО

Имајќи ја предвид темата, тргнав од тоа дека во секое дело (расказ или роман), значајно место се остава за главниот јунак, кој е во центарот на дејствието. Тој, се разбира, со себе носи одредени белези на однесување, насочувања, поуки и тн., а преку него, авторот треба да ја испрати пораката до читателот.

Во зависност од тоа каква тематика се обработува, во која просторна и временска димензија се одвива дејството, секој автор, во своето дело вградува дел од сопствените животните случувања и искуства, кои се одвиваат во детството или по-касно, било како учесник во настанот, набљудувач, или ползувач на раскази пренесувани од колено на клено. Оттаму, авторовата идентификација може да се препознае во повеќе дела.

Сфаќајќи ја темата како таква, за обработка го издвоив Димко Велјановски, еден од стожерните ликови од романот „Над тагата“. Се водев од тоа што ваков лик, со таков животен пат, е пресликување на животот на многумина кои ги поминале годините на ликот. Неговите мисли, размислувања и желби, се истите оние кои ги посакува секој човек на овие простори. Главниот лик никогаш не е сам. Неговата слика ја надополнуваат споредните, епизодни ликови кои силно се потпираат еден врз друг со што се создава посакуваното дејство, каков што е случајот со ликот на Крсте Стрежевски, во истоимениот роман, без малку носечки лик во романот.

Суровоста на воените дејствија ја почувствуваа голем број македонски семејства, а реалноста сиот народ. Една идилична слика на среќни семејства, уживање на нормални животни услови кои се пренесени во првиот дел на книгата, насилно се растурени преку ноќ, а не по сопствена вина. Ликот овде е растрган на две страни. Од авторот и неговата визија ќе зависи на која

страна ќе го постави ликот. Кон ова, секако, потребно е да се знае содржината на книгата, за подобро да се разбере искажаното.

Воден од случувањата на овие балкански простори, во деведесеттите и 2001 година, особено кога тоа се однесува на нашиот народ, се обидов да ја разберам и пренесам во романот „Над тагата“ улогата на Македонецот, како што горе наведов, во стожерниот лик на Димко Велјановски, односно неговите гласни размислувања кои упатуваат на тоа како се однесува нашиот човек како индивидуа во составот на општеството, на кој начин и во колкава мера ќе го искаже патриотизмот, приврзаноста кон семејството и земјата, а што можат да се сметаат и како авторова порака. Како поткрепа на ова, една мала фрагментарна илустрација, на разговор меѓу двајца македонски старешини, со повисоки чинови во поранешната армија.

„-Каква војска, бре Димко, каква армија?

- Наша, македонска.

- Ти мислиш дека тие голтари долу, ќе направат армија? Така си чул! Те лажеле!- скоро се развика Серафимовски

- Па кога можат и другите...

- Со кој ние бре, кој?-го прекина. Димко се подисправи.

- Па, јас, Вие...

- Мене немој да ме спомнуваш, јасно! - се издра. Мене ме токмат за командант на прва Армија, ми ветија, а и ќе бидам, така да знаеш...

- Така нека биде, ама кој друг, ако не ние што сме оттаму. Не е грев да пробаме, може на убаво да излезе.

- Може, а? А, ако не излезе, што тогаш?“

Растурањето на поранешната држава, и секако нејзината најсилна страна, армијата, Димко не ја доживува само како растурање на државната заедница, туку и распаѓање на една, еднаш стекната човечка живеачка, разнебитување на семејства, љубовта и почитта. Тоа е едната страна на медалот. Од друга страна, пак, се назира надеж за создавање на своја држава, знаен и толку посакуван, исконски идеал на нашиот човек, во која за прв пат ќе имаме бранители на нашите граници, на нашата самобитност и слобода. Ако веќе неизбежно е потребна жртва со македонска крв, нека биде тоа овде на нашата земја, дадена во одбрана на своето.

Како да не ни се доволни делбите и поделбите, преселбите во туѓи земји, како за некој инает или колнатија останало на овие простори да се повторува еднаш стореното, повторно се јавуваат (и тоа во не мал број) оние кои на прво место им е удобноста и личните интереси. Оние кои во други-

те гледаат авторитет и големина и убавина, а нашето го минимизираат. Една мисла од Петре М. Андреевски, најдобро ќе го претстави ова: „Зошто сите нации се бранат самите себеси, а нашава како се уште да се брани од самата себеси, односно од самите нас, .

Не е реткост, авторовата визија да се препознае и во говорот на епизодните ликови, кои во тематската содржина на дејствието во романот, обично се наоѓаат во сеќавањата на главниот лик. Овде, пред сè, мислам на користење на народните поговорки, досетки, гатанки и други народни сказанија, во говорот на епизодните ликови.

Растев и работев во време на рационализација, живеев и подигав семејство во транзиција, стареам во време на некаква си стабилизација за асоцијација. Препознатливо време на живеачка и за ликовите од романот „Над тагата“ како и стожерниот лик Димко, кои се исполнети со желба за мир и човечко достоинство на парчето замја што толку го љубат.

И уште нешто. Јазикот со кој се служат ликовите. Бидејќи главниот лик е битолчанецот Димко Велјановски, а одма до него Крсте Стрежевски, лик од околните битолски населби, се одлучив за користење на битолскиот и демирхисарскиот дијалект, или говор со кој најдобро се изразува ликот, но и со цел запазување и зачувување на постари, подзаборавени или сосема заборавени зборови од нашиве краишта. Оттаму, сметам дека негувањето на јазикот во слободна говорна форма кај ликовите, е од огромно значење, токму заради тоа што и македонскиот литературен јазик се темели на ова говорно подрачје.

Во потрага по реченица или пасус со кој ќе се сумира, или издвои како посебност, авторовата идентификација со ликовите, во случајов тоа се јунаците од романот „Над тагата“ тогаш нека биде тоа како повик за силна љубов кон земјата, нашиот јазик и историја, семејството и почитта кон народот, како свето нешто кое не бележи како посебност и постојаност.

Dobre Todorovski

THE MAIN CHARACTER IS THE AUTHOR'S MESSAGE

Having in mind the theme much importance is given to the main character who is the center of attention. He has certain attitudes, manners, wisdom, actually the main character is the author's message. Every author in his work engraves part of his life experiences from his early childhood no matter whether he is a participant, observer or handing down the traditional stories. The author's identification can be traced in most of his works.

As an example, I took Dimko Veljanovski, one of the key characters in my novel "Over the Sorrow" who is reflection of the life of many people. In quest for a sentence or a paragraph to summarise or single out what is outstanding in the author's identification, if not the characters of the novel "Over the Sorrow", I take: the call for unconditional love for our country, our language and history, the family and the respect towards our people, as something holy and a mark of our country's independence and permanence.

СОДРЖИНА

ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА НА БИТОЛСКИТЕ ПИСАТЕЛИ ОД МАКЕДОНИЈА	5
Димитар Башевски ГЛАВНИОТ ЛИК - ПРОЕКЦИЈА НА АВТОРОВАТА ВИЗИЈА	7
Димитар Богдановски МОИТЕ ЛИКОВИ СЕ ПРОЕКЦИЈА НА МОИТЕ СЕЌАВАЊА	11
Проф. д-р Благоја Брајановски ОНА ШТО НЕ СЕ ЗНАЕ - Е ВИСТИНСКОТО СФАЌАЊЕ (Повод: ликот на Трајан во романот „ПЕСНА ОТПЕАНА“)	17
Петре Димовски КОСМИЧКАТА ВИЗИЈА НА АВТОРОТ	24
Весна Ефтимова - Сотировска УМЕТНИЧКАТА ЛИТЕРАТУРА – ФОРМА НА ИНТЕРПРЕТИРАЊЕ НА СВЕТОТ	29
Д-р Цане Здравковски МОИТЕ ЈУНАЦИ	34
Владимир Костов АТРАКТИВЕН РЕАЛИЗАМ	38
Никола Кочовски КАКО НИКНАЛЕ МОИТЕ ЛИКОВИ	42
Панде Манојлов ДА НЕ СЕ ОСТАНЕ ОТСУТЕН ЛИК ПРЕД БОГА	49
Весна Мундишевска Велјановска ИЗВОРОТ НА ЗБОРОТ	55
Ѓорѓија Најдоски ПРЕПОЗНАТЛИВОСТА НА МОИТЕ ЛИКОВИ	61
Христо Петрески ГЛАВНИОТ ЛИК ЈАС ИЛИ ЈАС КАКО ГЛАВЕН ЛИК.....	65
Горјан Петровски ЛИКОТ СО НЕОБИЧНО ИМЕ, НО СО МНОГУ ТОПЛИНА	69
Ѓорѓи Прчков ПИСАТЕЛОТ ЈА ПРЕЗЕМА СУДБИНАТА ОД НЕГОВИТЕ ЛИКОВИ	75

Вера Стојчевска-Антиќ

ПРОЕКЦИЈАТА НА АВТОРОТ НИЗ ПАТОПИСОТ 84

Мирјана Стојановска Палигора

ПОЕЗИЈАТА - ЛИЧНО ЕМОТИВНА, ИМАГИНАРНА, НО И КОНКРЕТНА
СТВАРНОСТ 89

Добре Тодоровски

АВТОРОВАТА ПОРАКА ПРЕКУ ЛИКОТ НА ДЕЛОТО 94

**ТРЕТА РОДНОКРАЈНА СРЕДБА СО БИТОЛСКИТЕ ПИСАТЕЛИ
ОД МАКЕДОНИЈА**

Издава

**Националната установа – Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“ Битола,
ул. Ленинова бр. 39, Битола**

Организациски одбор

Науме Ѓоргиевски
Николче Вељановски
Владимир Костов
Јоланда Бошевска

Превод и резимеа на англиски јазик

Николче Вељановски

Лектура

Здравко Божиновски

Печати

МИКЕНА – Битола

Тираж

300 примероци

а Биџолски писатели од Македонија Биџолски писатели од
писатели од Македонија Биџолски писатели од
од Македонија Биџолски писатели од Македонија
писатели од Македонија Биџолски писатели од М
и писатели од Македонија Биџолски писатели од
Македонија Биџолски писатели од Македонија
Македонија Биџолски писатели од Македонија
писатели од Македонија Биџолски писатели од М
Биџолски писатели од Македонија Биџолски пи
и од Македонија Биџолски писатели од Македон
и писатели од Македонија Биџолски писатели од
од Македонија Биџолски писатели од Македони
од Македонија Биџолски писатели од Македони
џолски писатели од Македонија Биџолски писат
Македонија Биџолски писатели од Македонија
о џолски писател Македонија о џолски и
писатели од Македонија Биџолски писатели од

ISBN 978-9989-2783-7-2